

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดรายการสอนภาษาอังกฤษ รายการ ฟุด ฟิด ฟอ ไฟ กับแสงชัย สุนทรวัฒน์” ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศทางโทรทัศน์
  - 2.1 การสอนภาษาอังกฤษต่างประเทศทางโทรทัศน์
  - 2.2 รายการสอนภาษาต่างประเทศแบบเป็นทางการ
  - 2.3 รายการสอนภาษาต่างประเทศสำหรับผู้ใหญ่
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกรูปแบบรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
  - 3.1 ลักษณะพิเศษของสื่อโทรทัศน์
  - 3.2 ประสิทธิภาพของสื่อโทรทัศน์
  - 3.3 รูปแบบรายการโทรทัศน์
4. ทฤษฎีการเรียนรู้
  - 4.1 องค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้
  - 4.2 ลำดับขั้นของพฤติกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้
  - 4.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญ
5. ทฤษฎีความคาดหวัง และความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อ
  - 5.1 ทฤษฎีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ
  - 5.2 ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ
6. รายการฟุด ฟิด ฟอ ไฟ กับแสงชัย สุนทรวัฒน์
  - 6.1 โครงสร้างรายการ
  - 6.2 ผู้ดำเนินรายการ
  - 6.3 วิธีการนำเสนอ
7. แนวคิดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์
  - 7.1 แนวคิดเชิงทฤษฎีในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์
  - 7.2 ความจำเป็นและประโยชน์ของการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

ในด้านการศึกษานั้นสื่อโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้และข่าวสารต่าง ๆ เนื่องจากการศึกษาไม่ใช่สิ้นสุดอยู่แค่การเรียนรู้ที่โรงเรียนเท่านั้น แต่คนเรายังต้องการเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อที่จะเข้าใจถึงสภาพสังคมที่อยู่รอบ ๆ ตัว และการเรียนรู้ที่ผ่านสื่อโทรทัศน์เองก็มีส่วนช่วยในการให้ประสบการณ์ชีวิตที่บางครั้งก็ไม่สามารถเรียนรู้จากที่โรงเรียนให้แก่ประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อมได้เป็นอย่างดี

สาเหตุที่มีการนำสื่อโทรทัศน์เข้ามาใช้ประโยชน์ทางด้านการศึกษานั้น เนื่องมาจากเริ่มมีจำนวนผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา จนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ทั้งหมด ประกอบกับมีปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนรวมถึงอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน นอกจากนี้แล้วประชาชนยังมีความตื่นตัวในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งการเรียนเพื่อเพิ่มคุณวุฒิให้กับตนเองและการหาความรู้เพิ่มเติมที่มีประโยชน์ต่ออาชีพการงาน ดังนั้นสื่อมวลชนจึงถูกนำมาใช้ในการให้ความรู้แก่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ

สื่อโทรทัศน์จึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา ความรู้และข่าวสารต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีคุณประโยชน์ต่อการเรียนการสอนหลายประการ คือ สามารถนำเสนอภาพและเสียงได้พร้อม ๆ กัน สามารถให้ความรู้แก่ประชาชนได้ทุกรูปแบบ ตั้งแต่การสอนความรู้ง่าย ๆ ไปจนถึงการอธิบายข้อมูลที่มีความสลับซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเหมาะที่จะใช้เพื่อการเรียนการสอน ภาพทางจอโทรทัศน์ก็ช่วยให้เกิดความสนใจและทำให้ผู้ชมจดจำสิ่งที่สอนได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดให้คนเห็นและมีความรู้สึกร่วมไปพร้อม ๆ กันด้วย

รายการโทรทัศน์เพื่อศึกษานั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) รายการความรู้ทั่วไป (General education program) 2) รายการเพื่อการสอน (Instructional program) (อรทัย ศรีสันติสุข. 2528 : 54-55)

1. รายการความรู้ทั่วไป (General education program) หมายถึง รายการที่มุ่งให้ความรู้ทั่ว ๆ ไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั้งทางตรงหรือทางอ้อมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจแยกตามลักษณะเนื้อหาและรูปแบบของรายการได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 รายการสาระบันเทิง คือ รายการที่มุ่งเน้นให้ความรู้แต่แฝงความบันเทิงไว้ในรายการ หรืออาจเป็นรายการบันเทิงที่แฝงความรู้ต่าง ๆ เอาไว้ ดังนั้นรูปแบบการนำเสนอจึงอาจมีได้หลายรูปแบบ เช่น รายการสารคดี รายการนิตยสาร รายการแข่งขันประเภทเกมโชว์ รายการตอบปัญหา เป็นต้น การนำเสนอรายการแนวนี้ นับเป็นการแทรกความรู้ให้แก่ผู้รับสาร โดยผู้รับสารมีความสนใจและไม่รู้สึกว่าเป็นการขัดเยียดความรู้ให้ ดังนั้น รายการประเภทนี้จึงมีประโยชน์อย่างมากในการส่งเสริมความรู้ให้กระจายไปสู่ผู้ชมในขอบเขตที่กว้างขวาง

1.2 รายการส่งเสริมการศึกษา เป็นรายการที่ให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยที่มีเนื้อหาเด่นชัดทางด้านการศึกษา มากกว่าความบันเทิง โดยมักจะจัดเนื้อหาเป็นระบบ เช่น แบ่งเป็นชุด (Series) รายการประเภทนี้ไม่ได้มุ่งผลิตขึ้นเพื่อประกอบการสอนตามหลักสูตรของสถาบันใดสถาบันหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ก็สามารถนำไปใช้ประกอบการสอนได้เช่นกัน

2. รายการเพื่อการสอน (Instructional program) เป็นรายการที่ผลิตขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการสอน ลักษณะของการจัดรายการมีแนวโน้มที่จะคล้ายบทเรียน โดยมีวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ การจัดเสนอเนื้อหาอาจแบ่งเป็นตอนหรือไม่เป็นตอนก็ได้ แต่เนื้อหาจะสอดคล้องตามหลักสูตร เช่น รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น นอกจากนี้รายการเพื่อการสอนยังสามารถแบ่งประเภทไปตามหน้าที่ของรายการได้ดังต่อไปนี้

2.1 รายการทำหน้าที่สอนทั้งหมด (Total teaching or direct classroom teaching) คือ รายการซึ่งทำหน้าที่ในการสอนสมบูรณ์ในตัวเอง ดังนั้นรายการจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นครูหรืออุปกรณ์การสอนไปในตัว

2.2 รายการทำหน้าที่สอนเนื้อหาหลัก (Principle or main resources) คือ รายการทำหน้าที่สอนเนื้อหาสำคัญของหัวข้อการสอนเท่านั้น

2.3 รายการทำหน้าที่เสริมการสอน (Supplementary or enrichment) คือ รายการทำหน้าที่เสริมเนื้อหาที่ครูสอนให้ชัดเจนสมบูรณ์ขึ้น

สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาคือแนวคิดเกี่ยวกับการนำรายการโทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์เสนอแก่ประชาชนทั้งทางตรงหรือทางอ้อม อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันความบันเทิงไว้ในรายการ หรือรายการบันเทิงที่แฝงความรู้ต่าง ๆ เอาไว้ หลายรูปแบบ การนำเสนอรายการเป็นการแทรกความรู้ให้แก่ผู้รับสาร โดยผู้รับสารมีความสนใจและไม่รู้สึกว่าเป็นการขัดเยียดความรู้ให้ผู้ชมในขอบเขตที่กว้างขวางทำหน้าที่เสมือนเป็นครูหรืออุปกรณ์การสอนไปในตัว

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศทางโทรทัศน์

ในปัจจุบันเรามีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ภาษาอื่น เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารกับคนต่างเชื้อชาติต่างภาษาต่างวัฒนธรรม เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ แต่การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เหมือนกับการเรียนรู้ภาษาแรกหรือภาษาแม่ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติกับเด็กทุกคน

ครัสเชน (Krashen, 1987 : 10) ได้อธิบายถึงกระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สองของคนเราว่ามีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ คือ

1. การเรียนภาษาแบบธรรมชาติ (Language acquisition) เป็นการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับการเรียนรู้ภาษาแม่ คือ เรียนรู้ภาษาโดยไม่รู้ตัวว่ากำลังเรียนภาษานั้นอยู่ โดยมุ่งที่จะใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันเท่านั้น

2. การเรียนภาษาแบบไม่เป็นธรรมชาติ (Language learning) เป็นการเรียนรู้ภาษาอย่างรู้ตัว ผู้เรียนจะเรียนรู้กฎเกณฑ์โครงสร้างทางภาษาเป็นหลัก

นอกจากนี้ สตีวิก (Stevick, 1982 : 163) ยังได้กล่าวถึงการเรียนภาษาแบบธรรมชาติและไม่เป็นธรรมชาติว่า อยู่ในกระบวนการเดียวกันและต่างก็เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เนื่องจากการใช้ภาษาให้มีประสิทธิภาพจะต้องใช้ภาษาได้คล่องแคล่วและเหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย

แต่การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศของคนเรามีความแตกต่างกัน ใช่ว่าทุกคนจะสามารถเรียนภาษาต่างประเทศได้ดีเท่ากันหมด คนบางคนอาจจะประสบความสำเร็จในการเรียนสามารถใช้ภาษาต่างประเทศนั้นได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ยังมีอีกหลายคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถรับรู้ความยากง่ายในการเรียนภาษาที่ต่างกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ระยะเวลาในการเรียน ความถนัด อายุ ประสบการณ์ เป็นต้น (อัจจิมา ลีรัตนชัย, 2542 : 12) ดังนั้นการที่จะพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศจึงจำเป็นต้องอาศัยวิธีการเรียนการสอนภาษาที่มีประสิทธิภาพ

โดยทั่วไปแล้วการสอนภาษาต่างประเทศมักจะเริ่มต้นจากการเรียนรู้กฎเกณฑ์ ไวยากรณ์ของภาษาเป็นลำดับแรก เพื่อให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง แต่แม้ว่าผู้เรียนจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของภาษาต่างประเทศมาเป็นอย่างดีแล้ว ก็มักจะพบว่าผู้เรียนไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ หรือแม้จะสื่อสารได้บ้าง ก็มักใช้ภาษาที่เจ้าของภาษาเองไม่ใช้กัน ด้วยเหตุนี้การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในปัจจุบันจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการที่จะใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ผู้เรียนจำเป็นจะต้องมีความสามารถทางภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative competence) อันได้แก่ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (สุภัทรา อักษรานุเคราะห์, 2532 : 52)

1. ความสามารถในการใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์หรือหลักไวยากรณ์ (Linguistic or grammatical competence) หมายถึง นอกเหนือจากการมีความรู้ในเรื่องของหลักไวยากรณ์แล้ว ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการนำไวยากรณ์เหล่านั้นมาใช้ได้ด้วย อันได้แก่ การใช้ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ได้ถูกต้องและเหมาะสม

2. ความสามารถทางสังคมภาษาศาสตร์ (Sociolinguistic competence) คือ สามารถที่จะใช้ภาษาได้ถูกต้อง เหมาะสมกับกาลเทศะและกฎเกณฑ์ของสังคม

3. ความสามารถในการใช้ความสัมพันธ์ของข้อความ (Discourse competence) คือ มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ระเบียบวิธีของความสัมพันธ์ระหว่างประโยค โดยใช้ความรู้ทางไวยากรณ์และความสามารถในการเชื่อมโยงความหมายทางภาษาให้เข้ากันอย่างถูกต้อง มีความเข้าใจและสามารถทำนายบริบท (Context) ของข้อความได้

4. ความสามารถในการใช้กลวิธีในการสื่อความหมาย (Pragmatic competence or strategic competence) หมายถึง มีความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ตลอดจนการใช้กิริยาท่าทาง สีหน้า และน้ำเสียงประกอบในการสื่อความหมาย เพื่อให้การสื่อสารดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและตรงตามจุดมุ่งหมาย

เพื่อให้การสอนภาษาต่างประเทศประสบความสำเร็จนั้น จะต้องให้ผู้เรียนมีความสามารถทางภาษา คือ สามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ด้วยการฝึกฝนทักษะทั้งสี่ คือ ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพราะการฝึกทักษะเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถใช้ภาษาต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศทางโทรทัศน์ หมายถึง แนวคิดที่จะนำรูปแบบการสื่อสารต่างๆเข้าสู่ผู้รับสารด้านภาษาโดยให้ผู้เรียนรู้กฎเกณฑ์ ไวยากรณ์ของภาษาใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะและกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อให้การสื่อสารดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและตรงตามจุดมุ่งหมาย

2.1 การสอนภาษาต่างประเทศทางโทรทัศน์

สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การสอนภาษาต่างประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสิ่งหนึ่งคือ การใช้สื่อในการเรียนการสอน เช่น ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ หุ่นจำลอง หุ่นมือ บัตรคำ แผนที่ มาประกอบการสอน เพื่อช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่สอนได้ง่ายขึ้น แต่สื่อที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศมากที่สุดคือ สื่อโทรทัศน์

ดาวส์ และ วิสแมน (Dawes and Wiseman. 1976 : 199-211) ได้แบ่งประเภทของรายการสอนภาษาต่างประเทศทางโทรทัศน์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. รายการสอนภาษาต่างประเทศแบบเป็นทางการ
2. รายการสอนภาษาต่างประเทศสำหรับผู้ใหญ่

2.2 รายการสอนภาษาต่างประเทศแบบเป็นทางการ

รายการสอนภาษาต่างประเทศแบบเป็นทางการเป็นรายการที่ผลิตขึ้นเพื่อการสอน โดยเฉพาะ ลักษณะของรายการจึงคล้ายกับบทเรียนในห้องเรียน โดยที่โทรทัศน์เป็นเสมือนอุปกรณ์ประกอบการสอน ตัวอย่างรายการประเภทนี้ ได้แก่ รายการสอนภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เนื้อหาของรายการจะสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของระดับใดระดับหนึ่ง หรือของสถานศึกษาใดสถานศึกษาหนึ่ง

โดยปกติแล้วรายการประเภทนี้สามารถสอนภาษาได้ทุกแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นทักษะการฟัง การพูด การอ่าน หรือการเขียน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการนำเสนอรายการว่าต้องการเน้นการสอนไปในด้านใด สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการจัดรายการสอนภาษาต่างประเทศแบบเป็นทางการ ได้แก่

1. ต้องกำหนดอายุของกลุ่มเป้าหมายของรายการ เพื่อที่จะได้เลือกลักษณะของเนื้อหาที่จะสอนให้เหมาะสม
2. เนื้อหาที่สอนจะต้องอธิบายสิ่งที่สอนอย่างชัดเจนพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ เพราะการสอนทางโทรทัศน์เป็นการสอนทางเดียว (One-way communication) ถ้าผู้ชมไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดก็ไม่สามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (Feedback) ให้ผู้สอนทราบได้ และไม่ควรรีไต่เนื้อหาที่อัดแน่นไปด้วยสาระจนเกินไป เพราะอาจทำให้ผู้ชมเหนื่อยล้า หรือเกิดความเบื่อหน่ายจนหมดความสนใจที่จะเรียน
3. กำหนดเวลาในการนำเสนอที่เหมาะสมกับผู้ชมกลุ่มเป้าหมาย
  - เด็กในวัยประถมศึกษา ความยาวของรายการควรเป็น 5 – 15 นาที
  - เด็กในวัยมัธยมศึกษา ความยาวของรายการควรเป็น 15 – 20 นาที
  - เด็กโตหรือผู้ใหญ่ ความยาวของรายการควรเป็น 20 นาทีขึ้นไป
4. การนำเสนอเนื้อหา ควรเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจ เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาและวัยของผู้ชม เช่น
  - 4.1 หุ่นเชิด (Puppet) หรือตุ๊กตา (Doll) ใช้กับการสอนเด็กเล็ก ๆ เพราะช่วยดึงดูดความสนใจและความกระตือรือร้นในการเรียนภาษาได้ดี
  - 4.2 การใช้ภาพนิ่ง (Still photograph) เป็นประโยชน์ในการใช้อธิบายคำศัพท์ ใช้ค้นระหว่างคำถามและคำตอบ หรือใช้ค้นสถานการณ์

4.3 การใช้เทคนิคการทำภาพเคลื่อนไหว (Animation) และการ์ตูน (Cartoon) สามารถแสดงหลาย ๆ สิ่งที่ไม่สามารถทำได้ง่ายในภาพยนตร์ เช่น ภาพสุนัขวิ่งไล่กัดแมว เป็นต้น ช่วยเก็บเสียงหรือข้อมูลที่ไม่ต้องการหรือไม่ตรงประเด็นได้ และสามารถเพิ่มอารมณ์ขันและความน่าสนใจให้กับรายการได้ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนช่วยให้การอธิบายหรือการบรรยายในรายการมีชีวิตชีวาและน่าสนใจยิ่งขึ้น

4.4 การใช้ภาพวาดลายเส้น (Line drawing) และการ์ตูน (Cartoon) สามารถสื่อสารกับผู้ชมได้ดีกว่าการใช้ภาพถ่ายธรรมดา โดยเฉพาะการใช้ในการล้อเลียนเพื่อสร้างเสียงหัวเราะ ส่วนการใช้ภาพวาดการ์ตูนนั้นค่อนข้างยุ่งยากในการเตรียมการและต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แถมยังคงไม่เป็นธรรมชาติ จึงไม่ค่อยนิยมใช้

5. การเลือกเสียงประกอบให้เหมาะสม เสียงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศมาก เพราะผู้ชมจะต้องอาศัยเสียงในการฟังเป็นหลัก และในขณะที่กำลังสอนหรือกำลังมีการบรรยายในรายการ ไม่ควรใช้เพลงหรือเสียงดนตรีประกอบ เนื่องจากเสียงเหล่านั้นจะไปรบกวนการเรียนการสอน เช่น ทำให้ผู้ชมฟังการบรรยายไม่ชัดเจน และยังอาจทำให้ผู้ชมหันเหความสนใจจากสิ่งที่สอนอยู่ด้วย

2.3 รายการสอนภาษาต่างประเทศสำหรับผู้ใหญ่

รายการสอนภาษาต่างประเทศสำหรับผู้ใหญ่ เป็นรายการที่มุ่งให้ความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศให้ประชาชนทั่วไป โดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการสอนโดยตรงเหมือนกับการสอนในโรงเรียน แต่จะเป็นการให้ความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ หรือเป็นภาษาที่ต้องใช้และพบเจอบ่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน

สิ่งที่ควรคำนึงในการจัดรายการสอนภาษาต่างประเทศสำหรับผู้ใหญ่มีดังนี้

1. เนื้อหาของรายการ จะต้องเป็นเรื่องที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือเป็นความรู้ทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ไม่ควรสอนเนื้อหาที่หนักเกินไป โดยเฉพาะเรื่องของไวยากรณ์ทางภาษา เพราะผู้ใหญ่เป็นวัยที่มีแรงจูงใจในการเรียนน้อย เนื่องจากผ่านพ้นวัยเรียนมาแล้วและต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงาน จนทำให้ไม่มีเวลาสำหรับการเรียนมากนัก จึงไม่ชอบเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนเข้าใจยากหรือต้องใช้เวลาในการเรียนนาน ๆ

2. การนำเสนอเนื้อหา ควรนำเสนอในรูปแบบที่ให้ความบันเทิง เพราะสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ใหญ่ได้ดี เช่น การสอนผ่านละคร ภาพยนตร์ เพลง การแข่งขันตอบปัญหา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วการใช้รูปแบบสารคดีก็สามารถนำมาใช้ในการสอนได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การสอนผ่านรายการสารคดีท่องเที่ยว เป็นต้น

สามารถสรุปได้ว่า รายการสอนภาษาต่างประเทศหมายถึงรายการสอนภาษาต่างประเทศในการเรียนการสอน เช่น ภาพถ่าย สไลด์ ภาพยนตร์ วิดีโอ หุ่นจำลอง หุ่นมือ บัตรคำ แผนที่ มาประกอบการสอน เพื่อช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่สอนได้ง่ายขึ้นง่ายต่อการทำความเข้าใจและ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกรูปแบบรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

สถานีโทรทัศน์โดยทั่วไปไม่ว่าจะตั้งขึ้นเพื่อการค้าหรือเพื่อการศึกษาก็ตาม ต่างก็ต้องการให้รายการโทรทัศน์ของตนได้รับความนิยมจากผู้ชมมากที่สุด ดังนั้นการผลิตรายการจึงต้องมีความพิถีพิถันในการเลือกเฟ้นข้อมูลที่จะนำเสนอ กำหนดรูปแบบรายการให้น่าสนใจเพื่อมิให้ผู้ชมรู้สึกเบื่อหน่าย บ่อยครั้งที่เรามักจะได้ยินคำกล่าวว่า รายการที่ดีและสามารถดึงดูดผู้ชมได้มาก มักจะเป็นรายการที่มีรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายแปลกใหม่ ขณะเดียวกันรายการภาษาอังกฤษก็เป็นอีกรายการหนึ่งที่มีการปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอให้มีความแปลกใหม่และทันสมัยมากขึ้น ดังนั้นเราจึงพบว่า รายการภาษาอังกฤษก็มีการพัฒนารูปแบบรายการใหม่ ๆ ขึ้นมาเสมอ ๆ เช่นเดียวกับรายการประเภทอื่น

รูปแบบรายการโทรทัศน์ที่มีการใช้กันมากและสามารถนำมาใช้ในรายการเพื่อศึกษานั้น สามารถแบ่งได้ 13 รูปแบบ คือ (อัจจิมา ลีรัตนชัย, 2542 : 18)

1. รูปแบบพูดคุย (Straight talk)

รูปแบบพูดคุยนี้เป็นรายการที่มีผู้ดำเนินรายการหรือพิธีกรทำหน้าที่พูดคุยกับผู้ชมเพียงหนึ่งคน (Monologue) ส่วนมากจะมีภาพประกอบในรายการเพื่อมิให้เห็นหน้าผู้พูดตลอดเวลา รูปแบบพูดคุยนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความสามารถในด้านศิลปะการพูดและนำเสนอเนื้อหาสาระ รวมไปถึงบุคลิกภาพของตัวผู้ดำเนินรายการหรือพิธีกรเป็นหลัก การจะทำให้รายการน่าสนใจควรใช้เวลาในการเกริ่นเรื่องให้น้อยที่สุด และเข้าสู่เรื่องที่ต้องการนำเสนอ โดยเร็วและตรงประเด็นเพื่อดึงผู้ชมไว้กับรายการตลอดเวลา

2. รูปแบบสนทนา (Dialogue)

รูปแบบสนทนาเป็นรายการโทรทัศน์ที่มีคนมาพูดคุยกัน 2-3 คน แต่ละคนจะทำหน้าที่เท่า ๆ กัน คือ เป็นทั้งผู้ถามและผู้ตอบ มีการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น รูปแบบสนทนามีความแตกต่างจากรูปแบบอภิปรายตรงที่หัวข้อหรือประเด็นที่เลือกมาสนทนาจะต้องไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้สนทนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูล ความรู้ หาข้อตกลงร่วมกันและกระตุ้นความสนใจของผู้ชม

3. รูปแบบอภิปราย (Discussion)

รูปแบบอภิปรายเป็นรายการโทรทัศน์ที่มีผู้ดำเนินการอภิปรายหรือประธาน 1 คน ทำหน้าที่ป้อนประเด็นหรือคำถามให้ผู้ร่วมอภิปรายตั้งแต่ 2-4 คน ผลัดกันแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อประเด็นหรือคำถามต่าง ๆ โดยอาจพูดเสริมหรือแย้งคนที่พูดก่อนก็ได้ รายการที่ใช้รูปแบบนี้ เช่น รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง

4. รูปแบบบรรยาย (Narration)

รูปแบบบรรยายเป็นรูปแบบรายการโทรทัศน์ที่ใช้การบรรยายประกอบภาพล้วน ๆ จะไม่มีการสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการหรือมีบทสัมภาษณ์อื่น ๆ มาเสริมในรายการ และจะไม่เห็นตัวผู้บรรยายตั้งแต่เปิดจนกระทั่งจบรายการ หรืออาจเห็นตัวผู้บรรยายบ้างแต่ไม่ใช่ตลอดทั้งรายการ ภาพที่นำเสนอก็จะเป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่บรรยายนั่นเอง

5. รูปแบบสัมภาษณ์ (Interview)

รูปแบบสัมภาษณ์เป็นรูปแบบรายการโทรทัศน์ที่มีผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์หรือวิทยากรมาสนทนาร่วมกัน โดยให้ผู้ดำเนินรายการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าให้ฟัง การสัมภาษณ์สามารถแบ่งออกเป็น 4 ชนิดด้วยกัน คือ (Ewbank and Lawton, 1952 : 321)

5.1 การสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป (Plain folk interview) คือ การสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เช่น การสัมภาษณ์ตามท้องถนน โดยผู้สัมภาษณ์จะเลือกผู้ถูกสัมภาษณ์จากการสุ่มตัวอย่าง

5.2 การสัมภาษณ์เพื่อโน้มน้าวชักจูง (Persuasive interview) คือ การสัมภาษณ์เพื่อโน้มน้าวชักจูง มักใช้เพื่อสนับสนุนรายการหรือเหตุการณ์ที่กำลังนำเสนออยู่ โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น ดารา นักแสดง นักร้อง เพื่อให้รายการน่าสนใจ แต่ถ้าหัวข้อนั้นนำมาซึ่งความขัดแย้ง การสัมภาษณ์ก็จะมีทั้งแง่บวกและแง่ลบ

5.3 การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Personality interview) คือ การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ เป็นการสัมภาษณ์ในกรณีที่ไม่สามารถพบปะพูดคุยกับบุคคลนั้นโดยตรงได้ เนื้อหาในการสัมภาษณ์จึงมักเป็นเรื่องส่วนตัวของผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นส่วนใหญ่

5.4 การสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ (Authority interview) คือ การสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ในหัวข้อที่จะสัมภาษณ์เป็นอย่างดี เพื่อกระตุ้นความสนใจให้ข้อมูลและความคิดเห็น ตลอดจนการถกเถียงถึงข้อดีข้อเสียของแนวทางในการแก้ไขปัญหาจากหัวข้อที่สัมภาษณ์ให้ประชาชนรับทราบ การสัมภาษณ์ชนิดนี้จึงพบมากในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบริการสาธารณะประโยชน์

6. รูปแบบเกมหรือการตอบปัญหา (Game or quiz show)

รูปแบบเกมหรือการตอบปัญหาเป็นการจัดให้มีการแข่งขันระหว่างคนหรือกลุ่มคนที่มาร่วมรายการด้วยการเล่นเกมหรือตอบปัญหา ฝ่ายใดชนะก็จะได้รับรางวัลใหญ่ไป ฝ่ายใดแพ้ก็จะได้รับรางวัลปลอบใจไป

7. รูปแบบสารคดี (Documentary)

รูปแบบสารคดีใช้ในรายการที่นำเสนอเนื้อหาสาระด้วยภาพและเสียงบรรยายตลอดรายการ โดยไม่มีพิธีกร ผู้ดำเนินรายการหรือผู้คนมาพูดคุยกัน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

7.1 รูปแบบสารคดีเต็มรูป

7.2 รูปแบบสารคดีกึ่งพูดคนเดียว

8. รูปแบบละคร (Drama)

รายการละครเป็นรายการที่นำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการจำลองสถานการณ์เป็นละคร มีการกำหนดตัวผู้แสดง จัดสร้างฉาก แต่งตัวและแต่งหน้าให้สมจริงสมจัง และใช้เทคนิคการละครเพื่อเสนอเรื่องราวให้เหมือนจริงมากที่สุด ซึ่งใช้ได้ทั้งรายการบันเทิงและรายการเพื่อการศึกษา ละครโทรทัศน์จะอยู่ในรูปของชุดต่อเนื่องที่เรียกว่า “Series” หรือชุดที่ไม่ต่อเนื่องภายใต้เรื่องเดียวกัน ซึ่งแต่ละตอนมีเรื่องราวไม่เหมือนกันก็ได้

9. รูปแบบสารละคร (Docu-drama)

รูปแบบสารละคร เป็นการผสมผสานกันระหว่างรูปแบบสารคดีกับรูปแบบละคร หรือนำละครมาประกอบรายการที่นำเสนอสาระบางส่วน มิใช่การนำเสนอเป็นละครทั้งรายการ ทั้งนี้จะต้องมีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่สรุป อธิบาย หรือขยายสาระที่ดูจากส่วนที่เป็นละครเสมอการเสนอละครในรายการที่มุ่งให้สาระมี 4 แนวด้วยกัน ได้แก่ 1) นำเรื่อง 2) เป็นตัวอย่าง 3) ขยายประเด็นหรือแนวคิด และ 4) สรุปประเด็น

10. รูปแบบสาธิตและทดลอง (Demonstration and experiment)

รายการโทรทัศน์ที่ใช้รูปแบบสาธิตและทดลอง เป็นรายการที่นำเสนอ “วิธีทำ” อะไรสักอย่างหนึ่ง เพื่อให้ผู้ชมได้แนวทางที่จะนำไปปฏิบัติจริงได้ เช่น รายการสอนทำอาหาร รายการสอนประดิษฐ์งานฝีมือ เป็นต้น

11. รูปแบบเพลงและดนตรี (Musical show)

รายการเพลงและดนตรีเป็นรายการที่นำเสนอการบรรเลงดนตรี การใช้เพลงนั้นมืออยู่ 3 แบบได้แก่

11.1 แบบที่มีวงดนตรีและนักร้องมาแสดงในสตูดิโอ

11.2 แบบที่ให้นักร้องมาร้องในสตูดิโอควบคู่ไปกับเสียงดนตรีที่มีการบันทึกไว้ก่อน

แล้ว

11.3 แบบที่ให้นักรื่องและวงดนตรีมาเล่นและร้องในสตูดิโอ แต่ใช้เสียงที่เปิดจากเทปหรือแผ่นเสียงแทนการเล่นและร้องจริง

12. รูปแบบนิตยสารทางอากาศ (Magazine)

รูปแบบนิตยสาร หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอหลายประเด็น หลายรส และหลากหลายรูปแบบในรายการเดียวกัน โดยจัดแบ่งเป็นชุด ๆ เรียกได้ว่าเป็นรายการที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ สาระ ตลอดจนวิธีการนำเสนอเช่นเดียวกับหนังสือ “นิตยสาร” ซึ่งมีหลายเรื่องหลายรสในเล่มเดียวกัน ตามปกติจะมีพิธีกรทำหน้าที่เชื่อมโยงเป็นตอน ๆ ไปลักษณะของรายการนิตยสารสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ (ป मुख สุภสาร, จันรรค์ อัยภูมมงคล และ พิไลวรรณ ปุกหุด. 2533 : 115-117)

12.1 รายการนิตยสารที่เน้นความรู้ ความรู้ในที่นี้หมายถึง ความรู้ทั่วไปที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์แก่ผู้ชม ซึ่งความรู้ที่นำเสนออาจแทรกอยู่ในความบันเทิงก็ได้

12.2 รายการนิตยสารที่เน้นความบันเทิง ความบันเทิงนี้รวมถึงเพลง ละคร ตลก การแสดงประกอบเพลง เป็นต้น โดยส่วนที่เป็นความรู้จะมีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับความบันเทิง

12.3 รายการนิตยสารที่เน้นทั้งความรู้และความบันเทิง คือ เนื้อหาสาระของรายการมีสัดส่วนของความรู้และความบันเทิงใกล้เคียงกัน

13. รูปแบบถ่ายทอดสด (Live)

เป็นการถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เช่น กีฬา งานมหรหรรมหรืองานพิธี รายการถ่ายทอดสด มักจะเริ่มรายการจาก ก่อนเริ่มพิธีหรือเหตุการณ์ ซึ่งจะมีผู้บรรยายเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ เมื่อเริ่มเหตุการณ์ก็จะนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยมีผู้บรรยายคอยพูดเชื่อมเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้ชมได้ทราบความเป็นไป โดยเฉพาะการพูดเชื่อมในขณะที่ภาพที่ถ่ายทอดไม่มีเสียงประกอบเพื่อมิให้เกิดความเงิบขึ้นในจอโทรทัศน์

สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกรูปแบบรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา หมายถึง แนวคิดใจการสอนที่ใช้รูปแบบรายการทั้งสนทนาเกี่ยวกับสิ่งต่างๆรอบตัวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันหรือ บทบรรยายสัมภาษณ์ บทละครและบทบาทสมมติสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้ชมสามารถใช้ภาษาเหมาะสมกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน

3.1 ลักษณะพิเศษของสื่อโทรทัศน์

วิภา อุตมพันธ์ (2544 : 19-32) กล่าวไว้ว่า โลกของเราทุกวันนี้เป็นโลกที่สร้างขึ้นจากภาพและเสียง เพราะการได้ยินประกอบกับได้เห็นภาพ ย่อมมีพลังกว่า และสามารถคงอยู่ในความทรงจำของคนได้ดีกว่าการได้ยินได้เห็นเพียงอย่างเดียว หากรู้จักนำภาพและเสียง (คำพูดและเสียงดนตรี)

มารวมกันอย่างมีศิลปะ จะก่อให้เกิดอำนาจมหัศจรรย์ปลุกเร้าอารมณ์ ความรู้สึก นำไปสู่การเปลี่ยนทัศนคติ กระทั่งทำให้ทั้งพฤติกรรมเก่าหรือสร้างพฤติกรรมใหม่ให้กับผู้คนได้

สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียง จึงมีเสน่ห์ดึงดูดความสนใจผู้ชมได้มาก ปัจจุบันเทคนิคการผลิตสื่อโทรทัศน์ยอดเยี่ยมมาก เพราะมีการนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ระบบดิจิทัลมาช่วยสร้างภาพให้ดูเหมือนจริง (Virtual reality) กระทั่งเกินความเป็นจริง (Sur-real)

ลักษณะพิเศษของสื่อโทรทัศน์ประกอบด้วย

1. เป็นสื่อที่ใกล้ชิดตัว และมีอิทธิพลสูงเช่นเดียวกับสื่อวิทยุ แต่ที่ยิ่งกว่าก็คือ เป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงในเวลาเดียวกัน

2. การนำเสนอด้วยวิธีการของสื่อเก่าเกือบทั้งหมด อาทิ หุ่นจำลอง กราฟิก ภาพถ่าย ภาพยนตร์ วิทยุ สไลด์ ฯลฯ ล้วนนำเสนอด้วยสื่อโทรทัศน์ทั้งสิ้น เช่น การใช้กล้องโทรทัศน์ ถ่ายหุ่นจำลองด้วยเทคนิคต่าง ๆ สามารถให้รายละเอียดไม่ผิดเพี้ยนจากหุ่นจำลองของจริง ใช้กล้องโทรทัศน์บันทึกการฉายสไลด์ไว้ในรูปของสื่อโทรทัศน์ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ โทรทัศน์เป็นการพัฒนาขั้นสูงสุดของการนำเสนอทั้งภาพและเสียง

3. โทรทัศน์เป็นสื่อที่ใช้ง่าย ไม่ต้องปิดในห้องมืด ไม่ต้องการความสามารถพิเศษ เด็กเล็ก ๆ ก็เปิดรับสื่อโทรทัศน์ได้

4. สื่อโทรทัศน์ทำให้ผู้ชมเกิดความใกล้ชิดเสมอเหมือนหนึ่งเป็นส่วนตัว

สรุปได้ว่า ลักษณะพิเศษของสื่อโทรทัศน์ หมายถึง สื่อที่มีลักษณะที่ให้ทั้งภาพและเสียงในขณะเดียวกันสื่อจึงมีเสน่ห์และดึงดูดความสนใจผู้ชมได้มาก มีอิทธิพลสูงต่อชีวิตของคนและใช้ง่ายเป็นเพื่อนคู่คิดมิตรคลายเหงาเพราะมีภาพให้ดูเหมือนจริงจนกระทั่งเกินความเป็นจริง

3.2 ประสิทธิภาพของสื่อโทรทัศน์

การสื่อสารสามขั้นตอนเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการเรียนการสอน หมายความว่า ถ้าเราเอาผู้รับสารหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้รับสารจะรับรู้ข้อมูลจากสื่อ นำไปคิดและมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับมาสู่ตนอีกครั้งหนึ่ง

โทรทัศน์ เป็นสื่อที่มีอำนาจมากในการช่วยเสริม และทดแทนภาระหน้าที่ในการสื่อสารขั้นที่หนึ่งแก่ผู้สอน เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับครูแล้ว โทรทัศน์สามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางกว่าการสอนในห้องเรียน 3 ด้านด้วยกัน คือ

1. ประสบการณ์ในมิติแห่งความจริง
2. ประสบการณ์ในมิติแห่งกาลเวลา
3. ประสบการณ์ในมิติของสถานที่

ในมิติแห่งความจริงโทรทัศน์เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎแห่งแรงโน้มถ่วง โดยการหย่อนวัตถุลงมาจากเสลิกอปเตอร์ที่บินอยู่ในระดับความสูง 100 เมตร โทรทัศน์ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องความกดของอากาศ โดยการอัดลมออกจากท่อที่ฝังอยู่ใต้น้ำ แล้วปล่อยให้พุ่งจากท่อขึ้นไปในอากาศเป็นน้ำพุสูงกว่า 10 เมตร การทดลองเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ภายในห้องเรียน

ในมิติเรื่องสถานที่ โทรทัศน์นำภาพทะเลสาบบนภูเขาไฟ ภาพทิวทัศน์และชนบทประเพณีของประเทศเพื่อนบ้าน กระทั่งภาพพื้นผิวของดวงจันทร์มาให้เราชมด้วยภาพเหล่านี้ ประสบการณ์เกี่ยวกับสถานที่ที่เราใช้ชีวิตอยู่ได้รับการขยายขอบเขตออกไปทันที เมื่อผู้ดูบังเกิดความตรึงใจก็จะคิดค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตนเองต่อไป

โทรทัศน์สามารถเอาชนะมิติด้วยกาลเวลา เช่น นำภาพเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเสนอใหม่ นำภาพการแตกหน่อเมล็ดพืชซึ่งเติบโตกลายเป็นต้นไม้ใหญ่ในเวลาชั่วพริบตาให้ดูด้วยอัตราความเร็วที่มองเห็นด้วยตา (High speed) หรือนำเสนอการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วของวัตถุด้วยเทคนิคภาพช้า (Slow motion) เป็นการเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ และปรากฏการณ์ทางสังคมของผู้เรียน

กล่าวได้ว่า โทรทัศน์ช่วยขยายโอกาสของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยผ่านประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect experience) ซึ่งในที่สุด ก็จะนำพาผู้เรียนไปสู่ประสบการณ์ทางตรง (Direct experience) กล่าวคือ ผู้เรียนจะบังเกิดความสนใจที่จะค้นคว้าทดลองด้วยตนเอง หรือไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ ที่เห็นในโทรทัศน์ด้วยตนเองในภายหลัง

สามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของสื่อโทรทัศน์ หมายถึงสื่อที่มีอำนาจมากในการช่วยเสริมสามารถเอาชนะมิติด้วยกาลเวลาสามารถนำภาพเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเสนอใหม่ สามารถนำภาพการแตกหน่อเมล็ดพืชซึ่งเติบโตกลายเป็นต้นไม้ใหญ่ในเวลาชั่วพริบตามหาให้ดูด้วยอัตราความเร็วที่มองเห็นด้วยตา หรือนำเสนอการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วของวัตถุด้วยเทคนิคภาพช้าเป็นการเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ และปรากฏการณ์ทางสังคมของผู้เรียน

3.3 รูปแบบรายการโทรทัศน์

รูปแบบรายการโทรทัศน์มีหลากหลายมากมาย และได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จนแทบกล่าวได้ว่าไม่มีขีดจำกัด แต่ในที่นี้จะกล่าวถึง 4 ชนิด

1. รายการประเภทข่าว หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่นำเสนอเหตุการณ์ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นอยู่ในความสนใจของประชาชนทั่วไป โดยไม่ได้ความคิดเห็นลงไป

2. รายการประเภทบันเทิง หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่นำเสนอเรื่องราวสนุกสนาน เพลิดเพลินเป็นหลัก ได้แก่ ละคร ภาพยนตร์ไทย ภาพยนตร์ต่างประเทศ เกม รายการผสมหลายรูปแบบ เพลง กีฬา และการ์ตูน

3. รายการประเภทความรู้ หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่นำเสนอเรื่องที่เป็นประโยชน์เป็นหลัก ได้แก่ วิเคราะห์ข่าว สารคดี การเรียนการสอน การสนทนา และศิลปวัฒนธรรม

4. รายการประเภทโฆษณา หมายถึง รายการที่นำเสนอสิ่งจูงใจให้ประชาชนใช้บริการเป็นหลัก ได้แก่ โฆษณาที่อยู่อาศัย อาหารและเครื่องดื่ม ยารักษาโรค เครื่องสำอาง เครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น

บรรทัดฐานบางประการของครูทีวีที่ดี ตามวิชาว่าด้วย โสดทัศน์ศึกษาของมหาวิทยาลัย โคลัมเบีย ได้เสนอไว้

1. หน้าตาดีถือว่ามีคุณสมบัติที่ดี แต่ไม่ใช่สิ่งจำเป็นเสมอไป
2. รอยยิ้มและใบหน้าที่ฉายแววแห่งความอบอุ่นจำเป็นกว่า
3. บุคลิกที่ดูสบาย ๆ ไม่เครียด และมีอารมณ์ขันมีส่วนช่วยมาก
4. ความรู้และความรักในเนื้อหาของสื่อ (รายการ) ควรนำมาประกอบการพิจารณา
5. พูดคล่องแคล่ว ใช้ภาษาไม่เยิ่นเย้อ เข้าใจง่าย
6. รู้จักปรับตัวพร้อมรับคำวิจารณ์ เก็บเกี่ยวผลการวิเคราะห์และทำงานร่วมกับคนอื่นได้
7. คัดแต่คนที่ดีเยี่ยมเท่านั้นให้ปรากฏต่อหน้ากล้อง

สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบรายการโทรทัศน์ หมายถึง รูปแบบต่างๆของโทรทัศน์ที่สามารถให้ความรู้ความบันเทิงและโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ชมเห็นคล้อยตามตามที่รูปแบบของรายการนั้นๆ ทั้งรูปแบบข่าว สารคดี การเรียนการสอน การสนทนา และศิลปวัฒนธรรมโดยจูงใจให้ผู้ชมเกิดความบันเทิงความรู้และดำเนินชีวิตตามที่รูปแบบรายการที่ต้องการ

4. ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มนุษย์เราจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากอิทธิพลของปัจจัย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ

4.1 องค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้

นักจิตวิทยาได้กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในตัวบุคคลได้จะมีปริมาณมากน้อย หรือมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ คือ (เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต. 2532 : 82-83)

4.1.1 แรงจูงใจ (Motive) คนเราจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีหากเขามีแรงจูงใจในบทเรียนที่เขาเรียน เช่น เรื่องนั้นแปลกใหม่ น่าตื่นเต้น หรือตรงกับความต้องการของเขา

4.1.2 กระบวนการสอน (Teaching procedure) กระบวนการสอนที่จะส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นกระบวนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียน ได้อย่างแจ่มแจ้ง เช่น มีการอธิบายดี การยกตัวอย่างใกล้เคียงความจริงทำให้ผู้เรียนเห็นภาพพจน์ สอนได้ตรงกับที่ผู้เรียนจะรับรู้ได้ สรุปคือ กระบวนการสอนจะต้องประกอบด้วยวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งไว้

4.1.3 กระบวนการเรียน (Studying procedure) การเรียนรู้ของคนเรานั้นเกิดจากการที่ประสาทสัมผัส (Sense) ได้รับการเร้าจากสิ่งเร้า (Stimulus) บุคคลจะสามารถเรียนรู้และเข้าใจในสิ่งเร้านั้นอย่างถูกต้องมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า การเรียนรู้นั้นจะมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่ากระบวนการเรียนของเขานั้นได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งเร้าโดยตรงมากน้อยเพียงใดด้วย ดังนั้นผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนที่ตนมีโอกาสมิที่จะสัมผัสมาก จึงเกิดความเข้าใจและการรับรู้ที่ถูกต้องกว่าผู้ที่เรียนจากคำบอกเล่า หรือท่องจำเพียงอย่างเดียว

สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเข้าใจบทเรียน ได้อย่างแจ่มแจ้งมนุษย์จะสามารถเรียนรู้และเข้าใจในสิ่งเร้านั้นอย่างถูกต้องมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการเรียน

4.2 ลำดับขั้นของพฤติกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้

ในกระบวนการเรียนรู้ของคนเรานั้นจะประกอบด้วยลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของบลูม (Bloom, 1976 : 162) ได้อธิบายลำดับขั้นของพฤติกรรมการเรียนรู้จากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูง รวม 6 ขั้น ตามลำดับ ดังนี้คือ

1. ความรู้ (Knowledge) หลังจากที่คุณได้เรียนรู้ไปแล้ว จะเกิดเป็นความรู้ติดตัวผู้เรียนโดยวัดได้จากการจำได้หรือท่องได้ เป็นต้น

2. ความเข้าใจ (Comprehension) ต่อจากขั้นที่ 1 คน ๆ นั้นจะแปลความหมายหรืออธิบายสิ่งที่เรียนรู้อมาแล้วในขั้นที่ 1

3. การนำไปใช้ (Application) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจแล้วจะสามารถนำความรู้และความเข้าใจ ไปใช้ได้ เช่น การเรียนภาษาอังกฤษเมื่อผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจดีพอแล้ว ก็สามารถเลือกนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ถึงขั้นที่ 3 แล้ว บุคคลจะสามารถในการวิเคราะห์รูปประโยคได้ กล่าวคือ รู้จักวิเคราะห์รูปประโยคตามหลักไวยากรณ์ได้

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ถึงขั้นที่ 4 แล้ว บุคคลจะมีความสามารถในการสังเคราะห์ คือสามารถใช้ภาษาได้โดยอัตโนมัติ

6. การประเมินผล (Evaluation) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ถึงขั้นที่ 5 แล้ว บุคคลนั้นจะมีความสามารถในการตัดสินใจหรือประเมินค่าของสิ่งที่พบเห็นว่าถูกต้องและดีงามหรือไม่ ซึ่งในแง่ของภาษา หมายถึง สามารถตรวจสอบได้ว่าสิ่งที่บุคคลอื่นพูด หรือเขียนนั้นถูกต้องหรือไม่

สามารถสรุปได้ว่า ลำดับขั้นของพฤติกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การได้รับความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ได้ สามารถวิเคราะห์สังเคราะห์และประเมินผลจนสามารถตรวจสอบได้ว่าสิ่งที่บุคคลอื่นพูด หรือเขียนนั้นถูกต้องหรือไม่

4.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญ

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญและเป็นรากฐานของการเรียนการสอน แยกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 2 กลุ่ม คือ (เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต, 2532 : 86)

1. กลุ่มพฤติกรรม การเรียนรู้ในทัศนะของกลุ่มนี้ เกิดจากกระบวนการตอบสนองเมื่อมีการเสนอสิ่งเร้า

2. กลุ่มความรู้ความเข้าใจ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความคิดแตกต่างไปจากนักจิตวิทยา กลุ่มพฤติกรรม คือ จะเน้นความสำคัญของส่วนรวมก่อนส่วนย่อย เขาเห็นว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนสามารถมองเห็นส่วนรวมได้ชัดเจนทั้งหมดผู้เรียน อาจเรียนจากการรับรู้ส่วนรวมก่อน ตอนแรก ๆ ภาพพจน์อาจจะยังไม่ชัดเจน ต่อเมื่อสามารถแยกแยะความแตกต่างของส่วนย่อยทีละน้อยก็จะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนรวมทั้งหมดได้ชัดเจน ซึ่งแนวคิดนี้มีพื้นฐานเกี่ยวข้องกับการรับรู้ (Perception) ที่จะจัดรูปแบบหรือสัณฐาน โครงสร้างต่าง ๆ ในลักษณะรวมเข้าด้วยกันทั้งหมด ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มนี้จึง เรียกว่า เกสตอลท์ (Gestalt) เป็นภาษาเยอรมันซึ่งหมายถึงโครงสร้างสัณฐาน (Configuration) หรือส่วนรวม (Gestalt) ทั้งหมดและทฤษฎีที่เป็นรากฐานของกลุ่มความรู้ความเข้าใจได้แก่ทฤษฎีเกสตอลท์ ทฤษฎีนี้ถือว่า กระบวนการทางสติปัญญา มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ ความรู้ และจุดมุ่งหมายมากกว่าการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม นั่นคือเมื่อผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ และสามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้น และนำไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์อื่นได้ จึงจะถือว่าได้เกิดการเรียนรู้ ต่อมา เลวิน (Lewin) ได้ปรับปรุงทฤษฎีเกสตอลท์ (Gestalt Theory) โดยนำเอาความรู้ทางฟิสิกส์และคณิตศาสตร์เข้ามาใช้ และใช้ชื่อว่า ทฤษฎีสนาม (Field Theory) ทฤษฎีสนามมีความแตกต่างจากทฤษฎีเกสตอลท์ คือ ทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญกับแรงจูงใจเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และการตอบสนองของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ สิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ ความคาดหวัง ความสำเร็จ ความสามารถ ความกระตือรือร้น ความ

ภาคภูมิใจ กับสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งเลวินเห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ มากการจัดการเรียนการสอน ในทัศนะของเลวินนี้เห็นว่า ผู้เรียนควรได้รับความสำเร็จในผลงาน ซึ่งเขาจะเกิดความพอใจมากกว่ารางวัลจากคนอื่น ดังนั้นผู้สอนจึงควรจะทำให้ผู้เรียนได้ทำงานหรือเรียนตามขีดความสามารถของเขาเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งควรกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักตั้งจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเอง

ในทฤษฎีนี้เน้นบทบาทของผู้เรียนในการเรียนการสอนมาก ผู้เรียนจะต้องลงมือกระทำหรือแก้ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะความต้องการ หรือความสนใจและความตั้งใจของผู้เรียนจะทำให้เกิดจุดมุ่งหมาย และเกิดแรงจูงใจที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ถ้าหากทำได้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายก็จะเกิดความพอใจ เนื่องจากทฤษฎีความรู้ความเข้าใจนี้ถือว่าบุคคลเรียนโดยผ่านการรับรู้ การแยกแยะ การสรุป และการจัดโครงสร้างใหม่ของสิ่งแวดล้อมทางจิตของบุคคล ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าสิ่งที่จะได้จากการศึกษาก็คือแนวความคิดหรือมโนภาพ (Concept) ในเรื่องเกี่ยวกับแนวความคิดหรือ มโนภาพนั้น การรับรู้เป็นพฤติกรรมทางจิตใจเบื้องต้นที่ทำให้เกิดกล่าวคือ การแปลความหมายจากการสัมผัสของมนุษย์ทำให้มนุษย์เข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเขาเป็นประการแรก เมื่อมนุษย์สร้างความเข้าใจจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้แล้วก็จะเก็บความเข้าใจนั้น ๆ ไว้ในระบบความทรงจำ ถ้าคนใดจำได้มากกว่าย่อมมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้มาก ส่วนความเข้าใจจะเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเมื่อมีการสรุปผล ซึ่งต้องอาศัยความคิดหาเหตุผลอยู่มาก การคิดหาเหตุผลต้องอาศัยความรู้เดิมจัดระเบียบความคิดให้เป็นหมวดหมู่ มีทั้งการแยกแยะให้เห็นความแตกต่าง และสรุปให้เห็นความคล้ายคลึงกันของสิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้บุคคลมีความคิดที่สมบูรณ์ ดังนั้นแนวความคิดจึงเป็นผลสรุปของความเข้าใจ อันเกิดจากการรับรู้ต่าง ๆ รวมกัน

จะเห็นได้ว่าการรับรู้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการเรียนรู้ดังที่กล่าวมาแล้ว ให้การจัดการเรียนการสอนนั้น ถ้าให้ผู้เรียนได้รับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสหลาย ๆ ทางแล้วจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจได้รวดเร็ว ดังนั้นนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้จึงเน้นไปในเรื่องของประสบการณ์ผ่านทางประสาทสัมผัส (Sensory experience) ในการที่จะกระตุ้นความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของผู้เรียน ดังนั้นในการเรียนการสอนของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ จะอาศัยสื่อต่าง ๆ ที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นตัวกลางในการนำเนื้อหาไปสู่ผู้เรียน ในกรณีของรายการพุด ฟิด ฟอ ไฟ เป็นรายการหนึ่งที่น่าเสนอความรู้เกี่ยวกับศัพท์และหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษผ่านทางสถานีช่อง 9 อสมท. ไปสู่ผู้รับชมรายการทำให้ผู้ที่ชมรายการเกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะกับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป ซึ่งนับเป็นการเรียนรู้โดยอาศัยสื่อโทรทัศน์ที่สามารถสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทางตา และหู เป็นตัวกลางในการนำเนื้อหาไปสู่

ผู้เรียนได้ทางหนึ่ง นอกจากนี้ นักการศึกษาโดยเฉพาะนักเทคโนโลยีทางการศึกษา นักจิตวิทยาทางการศึกษา ตลอดจนนักสื่อสารยังได้พยายามศึกษาหลักและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจนี้ เพื่อจะหาแนวทางวิธีการหรือยุทธศาสตร์การสอน เพื่อให้ผู้สอนสามารถสอนได้ตามความเหมาะสมของผู้เรียน เช่น การสอนภาษาแบบการรับรู้ (Cognitive style) ของผู้เรียน พบว่าคนเรามีการรับรู้แตกต่างกัน

แบบการรับรู้ หมายถึง แบบแผนของกระบวนการคิดซึ่งบุคคลใช้ในการเรียนรู้ รับรู้ จัดระเบียบ และตอบสนองต่อสิ่งเร้า ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสมองหลายประการ คือ เมื่อมีสิ่งเร้าบุคคลจะรับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง หรือหลายทาง สิ่งที่ได้รับนั้นจะเข้าสู่ระบบประสาท สมองก็จะใช้ความคิดแล้วตีความ จัดระเบียบใหม่ แล้วสรุปเป็นความรู้ความเข้าใจ แล้วตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น กระบวนการดังกล่าวจะเป็นเฉพาะบุคคล ซึ่งเป็นข้อสำคัญที่ทำให้การคิดของคนเราแตกต่างกัน (เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต. 2532 : 96-98)

ทฤษฎีสนามจะเน้นบทบาทของผู้เรียน โดยการรับรู้จะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ซึ่งการรับรู้จะเกิดขึ้นโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งรายการโทรทัศน์จัดว่าเป็นสื่อที่ประชาชนโดยทั่วไปสามารถสัมผัสได้จากการดูและการฟัง เมื่อประชาชนผู้ชมรายการได้รับรู้เนื้อหาสาระจากรายการทางโทรทัศน์แล้วทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ดี

สามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ หมายถึง ทฤษฎีที่ทำให้แรงจูงใจกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และการตอบสนองของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมเกิด ความคาดหวัง ความกระตือรือร้น ความภาคภูมิใจ กับสิ่งแวดล้อม ให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักตั้งจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเอง

5. ทฤษฎีความคาดหวัง และความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อ

5.1 ทฤษฎีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาคำนี้ได้ เช่นเดียวกับทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกสรรและแสวงหาข่าวสาร เนื่องจากเมื่อผู้รับสารมีความต้องการในการเลือกสรรและแสวงหาข่าวสารแล้ว อาจมีการนำข่าวสารที่ได้รับนั้นไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยอาจเกิดความพึงพอใจต่อข่าวสารนั้น หรือไม่พอใจต่อข่าวสารนั้นก็ได้อีก

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ เป็นการเน้นความสำคัญของกลุ่มผู้รับสาร กล่าวคือ ตัวผู้รับสารเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกเนื้อหาของข่าวสาร เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง (ปรมะ สตะเวทิน. 2533 : 113)

ทฤษฎีนี้อยู่ภายใต้กรอบทฤษฎีที่นักสื่อสารมวลชน เรียกว่า ทฤษฎีเชิงหน้าที่ (Functional perspective) การวิเคราะห์เชิงหน้าที่ของสื่อมวลชนนี้ ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่าพฤติกรรมและปรากฏการณ์ในสังคมมนุษย์ต่างก็เกี่ยวข้องในเชิงหน้าที่ต่อกัน กล่าวคือ มีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ ทั้งแบบลูกโซ่หรือแบบวงจร ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงอาจจะอธิบายได้ว่า เกิดขึ้นจากความต้องการ (Needs) ซึ่งความต้องการของแต่ละคนจะมีที่มาต่างกัน พฤติกรรม การเปิดรับของสื่อมวลชนของบุคคลเกิดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการอันเกิดจากพื้นฐานด้านจิตใจของบุคคลนั้น ๆ และประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับจากสถานการณ์ทางสังคมของเขา แม้ว่าการใช้สื่อมวลชนนั้นจะไม่เกี่ยวข้องกับความต้องการทุก ๆ ด้านของมนุษย์แต่ก็เป็นที่น่าสนใจว่าน่าจะมี ความเกี่ยวข้องกับความต้องการบางอย่าง เช่น ความต้องการข่าวสาร ข้อมูล หรือการเปิดรับสื่อมวลชนอาจเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการชดเชยบางสิ่งบางอย่างที่ขาดไปหรือหาไม่ได้ในขณะนั้น เช่น ความต้องการมีการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ดังนั้นการบริโภคสื่อมวลชน จึงถือได้ว่าเป็นตัวแปรที่ช่วยให้ระบบสังคมของมนุษย์เข้าสู่สมดุลและทำให้มนุษย์มีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติได้ดียิ่งขึ้น พฤติกรรมการรับสารของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดจากปฏิกิริยาตอบโต้ต่อความต้องการของมนุษย์เองที่จะรักษารูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาให้ระบบชีวิตของตนเองอยู่ได้อย่างปกติ (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. 2534 : 65)

วิธีการตามแนวทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจนี้ ชี้ให้เห็นความต้องการต่าง ๆ ของผู้รับสารที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านการสื่อสาร เพื่ออธิบายให้เห็นว่าความต้องการบุคลิกภาพ และองค์ประกอบทางด้านสังคมอื่น ๆ ต่างมีส่วนช่วยอธิบายการที่มนุษย์แสวงหาหรือหลีกเลี่ยงการใช้ข่าวสารที่มีอยู่ในการสื่อสารมวลชน เป็นการศึกษาที่มองว่ามนุษย์รู้จักที่จะนำเอาข่าวสารที่ได้จากสื่อสารมวลชนไปใช้ให้เป็นประโยชน์

ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในทฤษฎีนี้ คือ การศึกษามนุษย์มากกว่าข้อความข่าวสารของการสื่อสาร เราศึกษาว่าทำไมมนุษย์จึงมีพฤติกรรมทางการสื่อสารอย่างนั้นอย่างนี้มากกว่าที่จะศึกษาว่าข้อความในการสื่อสารว่าอย่างไร และก่อให้เกิดอะไรในมนุษย์เรา

การศึกษาสื่อมวลชนตามแนวทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ เริ่มต้นเป็นครั้งแรก เมื่อ Herzog (1944) ศึกษาเกี่ยวกับความพอใจที่แม่บ้านได้รับฟังรายการละครวิทยุภาคกลางวัน ในขณะที่เกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบของสื่อที่มีต่อผู้รับข่าวสารเริ่มต่อเค้าว่า สื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อผู้รับสารมาก ดังที่นักวิชาการในยุคเริ่มแรกเคยตั้งสมมุติฐานไว้ การค้นพบครั้งนี้เป็นแนวให้นักนิเทศศาสตร์มองเห็นว่า ผู้รับสารนั้นไม่ได้เป็นเพียงผู้รับเอาอิทธิพลจากสื่อมวลชนเท่านั้น หากแต่มีบทบาทมากขึ้นไปกว่านั้น จึงโยนไปสู่ความคิดที่ว่า ผู้รับสารเลือกใช้สื่อประเภท

ต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาของสารเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ทำให้การวางแนวคิดใหม่ เชื่อถือว่าในการสื่อสารนั้น ผู้รับสาร คือ ตัวจักรที่ตัดสินใจโดยอาศัยพื้นฐานความต้องการของตนเองเป็นหลัก ได้รับการสนับสนุนเป็นจริงเป็นจังขึ้น (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. 2534 : 66)

การวิจัยเรื่องการ ใช้สื่อและความพึงพอใจ ได้รับความสนใจอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ เคท และบลูมเลอร์ (Katz and Blumler. 1974 : 27) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานซึ่งเก็บจากผู้ใช้สื่อในประเทศ อิสราเอล งานวิจัยชิ้นนี้ มีลักษณะเป็นการวิจัยสำรวจพื้นฐาน และความพยายามที่จะประดิษฐ์ เครื่องมือในการวัดมากกว่าที่จะเป็นการศึกษาเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานใด ๆ เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็น งานชิ้นแรกที่มีลักษณะเป็นการวิจัยการใช้สื่อและความพึงพอใจ รวมทั้งยังเป็นต้นแบบของงานวิจัย ในแนวนี้อันและเครื่องมือในการวัดที่ใช้ในการศึกษาต่อ ๆ มา ก็ลอกเลียนแบบงานชิ้นนี้อยู่มาก จึงได้ กล่าวถึงการศึกษาโดย เคท และบลูมเลอร์ (Katz and Blumler. 1974 : 27) ชิ้นนี้มาก่อนข้างละเอียด

เคท และบลูมเลอร์ (Katz and Blumler. 1974 : 27) ได้สร้างมาตรวัดความต้องการด้าน จิตใจและสังคมมนุษย์ขึ้น โดยนำเอาองค์ประกอบ 3 อย่างมารวมกันเข้าเป็นความต้องการในแง่ต่าง ๆ องค์ประกอบ 3 นี้ ได้แก่

1. Mode คือ ลักษณะของความต้องการ เช่น
  - 1.1 ต้องการให้เพิ่มมากขึ้น
  - 1.2 ต้องการให้ลดน้อยลง
  - 1.3 ต้องการให้ได้มา
2. Connection คือ จุดประสงค์ของการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่อสิ่งภายนอก คือ
  - 2.1 การติดต่อเพื่อรับข่าวสาร ความรู้
  - 2.2 การติดต่อเพื่อความพอใจ เพื่อประสบการณ์ทางอารมณ์
  - 2.3 การติดต่อเพื่อความเชื่อถือ ความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ
  - 2.4 การติดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์
3. Referent คือ บุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการติดต่อไปสู่ ได้แก่
  - 3.1 ตนเอง
  - 3.2 ครอบครัว
  - 3.3 เพื่อนฝูง
  - 3.4 สังคม รัฐบาล
  - 3.5 ขนบประเพณี วัฒนธรรม
  - 3.6 โลก
  - 3.7 สิ่งภายนอกอื่น ๆ ที่มีความหมายนัยลบ

จากองค์ประกอบทั้งสามนี้ เคท และบลูมเลอร์ (Katz and Blumler. 1974 : 27) ได้สร้างข้อความแสดงความต้องการ (Needs) ของบุคคลขึ้นจำนวน 35 ข้อความ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความต้องการของบุคคลซึ่งสามารถใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อสนองความพึงพอใจ (Gratifications) ได้ การสร้างข้อความแสดงความต้องการทำได้ดังนี้ คือ 1.1, 2.4, 3.2 หมายถึง ความต้องการที่จะเพิ่มพูนการติดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับครอบครัว ซึ่งจะเขียนเป็นภาษาธรรมดาที่เข้าใจง่ายขึ้น คือ ความต้องการที่จะใช้เวลาอยู่กับครอบครัวของตน 1.2, 2.4, 3.1 คือ ความต้องการที่จะลดการติดต่อกับตนเองนั่นคือ ความต้องการที่จะหนีพ้น (Escape) จากสถานะที่เป็นจริงในโลก ซึ่งสื่อเพื่อความบันเทิงจะสามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้

เคท และบลูมเลอร์ (Katz and Blumler. 1974 : 27) นำข้อความชี้ความต้องการของบุคคลจำนวน 35 ข้อความมาสร้างมาตรวัด (Rating scale) ระดับของการตระหนักในความสำคัญของความต้องการแต่ละอย่างของบุคคล (Individual's need salience) โดยใช้มาตรวัด 4 ระดับ คือ ความต้องการแ่งนี้ 1) สำคัญมาก 2) สำคัญพอใช้ 3) ไม่ค่อยสำคัญนัก และ 4) ไม่สำคัญเลย

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ผู้ให้สัมภาษณ์ชาวอิสราเอล ได้ถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้ Guttman's SSA (Smallest space analysis) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับ Cluster Analysis และ Factor Analysis คือ เป็นความพยายามจัดกลุ่มให้ความต้องการที่ได้รับการให้คะแนน (1-4) ความสำคัญจากผู้ให้สัมภาษณ์คนเดียวกัน มีความใกล้เคียงกับความต้องการอื่น ๆ มากน้อยแค่ไหน เพื่อที่จะได้ข้อเท็จจริงว่า บุคคลแต่ละคนให้ความสำคัญต่อความต้องการประเภทใดคล้ายคลึงกันบ้าง เคท และบลูมเลอร์ พบว่า ความต้องการเกี่ยวกับตนเองและความต้องการเกี่ยวกับบุคคลอื่น ๆ และสิ่งอื่น ๆ ถูกจัดความสำคัญต่างกัน โดยให้ผู้สัมภาษณ์ต่างกลุ่มกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบตัวที่สาม (Reference) ซึ่งได้แก่ตนเอง และบุคคลอื่นและสิ่งอื่น ๆ ที่บุคคลเชื่อมโยงด้วยกัน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงมิติของความต้องการที่ต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างบุคคล 2 ประเภท

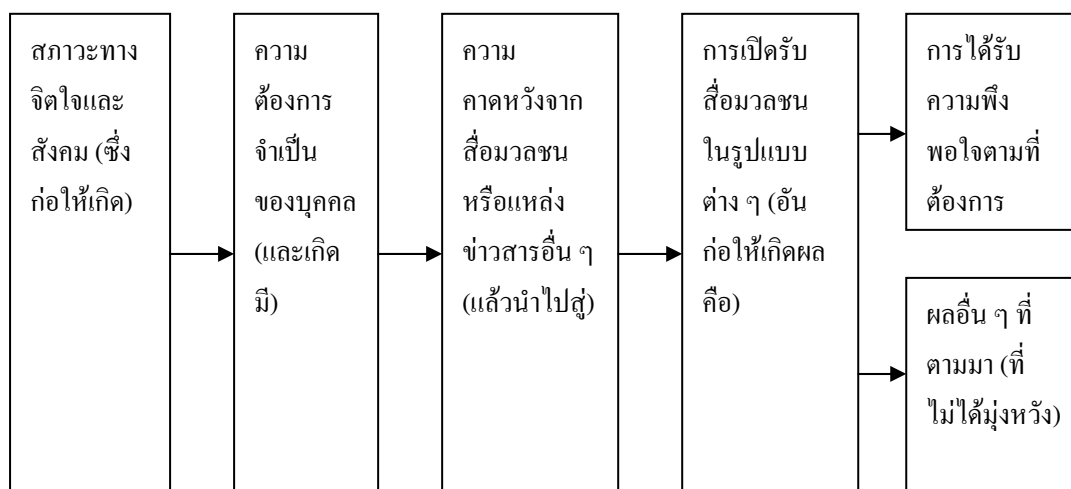
นอกจากนี้ เคท และบลูมเลอร์ ยังได้วัดระดับของความพอใจ (Gratifications) ที่ผู้รับสารได้รับจากสื่อประเภทต่าง ๆ โดยใช้วิธีการคล้ายคลึงกัน คือ สร้างมาตรวัดความพึงพอใจสื่อมวลชนแต่ละประเภท อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ และภาพยนตร์ ให้แก่ผู้รับสารตัวอย่างมาตรวัดความพอใจ เช่น โทรทัศน์สามารถช่วยในการสนองความต้องการที่จะรับรู้ข่าวสารความเป็นไปในโลกอย่างไร 1) ช่วยได้มาก 2) ช่วยได้พอควร 3) ไม่ค่อยช่วยนัก 4) ไม่ได้ช่วยเลย นอกจากนี้ ยังถามประกอบด้วยว่า ถ้าสื่อเหล่านี้ไม่ได้ความพอใจตามที่ต้องการแล้ว มีอะไรบ้างที่สนองความต้องการเหล่านี้ได้

แม้ผลการวิจัยจะพบว่าชาวอิสราเอลเห็นผลประโยชน์ของแหล่งสนองความพึงพอใจที่ไม่ใช่สื่อ อาทิ ครอบครัว เพื่อนฝูง แต่คนเหล่านี้ก็จัดอันดับว่า สื่อมีส่วนช่วยพอสมควรในการสนองความต้องการต่าง ๆ โดยเฉพาะบุคคลที่ค่อนข้างสันโดษ ไม่มีการติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ จะเห็นว่า สื่อมีประโยชน์สูงในการตอบสนองความต้องการ นอกจากนี้ เคท และบลูมเลอร์ ยังพบว่า สื่อมวลชน ช่วยในการตอบสนองความต้องการที่จะหนี (Escape) จากสภาพเป็นจริงได้ดี และคนที่ให้ความสำคัญต่อความต้องการรักษาสถานภาพของรัฐให้มั่นคง มักจะเห็นว่าสื่อช่วยในการสนองความต้องการนี้ได้ดี

งานวิจัยชิ้นนี้ แม้จะเป็นขั้นพื้นฐาน แต่ก็ เป็นแม่แบบของงานวิจัยการใช้สื่อ และความพึงพอใจของผู้รับสารในระยะต่อมา การวางรากฐานของทฤษฎีของแบบจำลองนี้ แตกต่างกันไปบ้าง เมื่อมีผู้วิจัยในแนวนี้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แบบแผนของการศึกษาตามทฤษฎีดังกล่าว ซึ่งสรุปได้ดังนี้

การศึกษาการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ คือ การศึกษาเกี่ยวกับ 1) สถานะของสังคมและจิตใจที่มีต่อ 2) ความต้องการของบุคคลซึ่งนำไปสู่ 3) การคาดคะเนเกี่ยวกับ 4) สื่อและแหล่งที่มาของสาร การคาดคะเนนี้ นำไปสู่ 5) ความแตกต่างกันในการนำไปใช้สื่อและพฤติกรรมอื่นๆ ของแต่ละบุคคล ยังผลให้เกิด 6) ความพอใจที่ได้รับจากสื่อ และ 7) ผลอื่น ๆ ที่บางครั้งมิได้คาดหมายมาก่อน (Katz and Blumler. 1974 : 27)

แบบจำลองที่ เคท และบลูมเลอร์ สร้างขึ้น อาจอธิบายได้ดังนี้ คือ สถานะของสังคมและจิตใจที่แตกต่างกัน ทำให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกันไป ความต้องการที่แตกต่างกันนี้ทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่า สื่อแต่ละประเภทจะสนองความพอใจได้ต่างกันออกไปด้วย ดังนั้นลักษณะของการใช้สื่อของบุคคลที่มีความต้องการไม่เหมือนกันจะแตกต่างกันออกไป ขั้นสุดท้าย คือ ความพึงพอใจที่ได้รับจากการใช้สื่อ แบบจำลองดังกล่าว อาจเขียนออกมาเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 แบบจำลองการใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจ

ที่มา : ยูล เบ็ญจรงค์กิจ. 2534 : 69

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยอื่นที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจว่า เนื่องจากการวิจัยสื่อสารมวลชนในระยะเริ่มแรก นักวิจัยส่วนใหญ่มักจะมุ่งศึกษาผู้รับสารในฐานะที่เป็นฝ่ายถูกป้อนข่าวสารฝ่ายเดียว แต่ในระยะหลังมีการศึกษาพบว่า ผู้รับสารมิใช่ผู้ถูกกระทำ (Passive) หรือถูกป้อนฝ่ายเดียว แต่มีการกระทำ (Active) หรือมีบทบาทในลักษณะการเลือกสรรแสวงหาข่าวสารและตอบโต้ข่าวสาร หรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวในชีวิตประจำวัน ซึ่งแบบอย่างของการแสวงหาข่าวสารนี้ มุ่งที่จะศึกษาตัวผู้รับสาร (Audience) มากกว่าที่จะศึกษาตัวสื่อมวลชนหรือผู้ส่งสาร (Sender) และตัวข่าวสาร (Message) โดยตรง วิธีการนี้ ศึกษาถึงพฤติกรรมของการแสวงหาข่าวสารของบุคคล ซึ่ง เคย ได้สรุปว่า ในการศึกษาตามแนวทฤษฎีนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า

1. มนุษย์สนใจเสาะแสวงหาข่าวสาร ไม่ได้ถูกยัดเยียดให้อ่าน ดูหรือยัง มนุษย์มีทางเลือกที่จะหลบหลีกข่าวสารได้ถ้าต้องการ
2. การใช้การสื่อสารของมนุษย์มีจุดมุ่งหมาย
3. สื่อสารมวลชนต้องแข่งขันกับสิ่งเร้าอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่อาจจะตอบสนองความต้องการรู้ของมนุษย์ได้
4. มนุษย์เป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเองจากความสนใจ หรือแรงจูงใจที่เกิดขึ้นในกรณีต่าง ๆ

การศึกษาวิจัยในเวลาต่อมา ดำเนินรายการตามแนวทางของ เคท และบลูมเลอร์ ในความพยายามที่จะค้นหาเหตุผลหรือแรงจูงใจ หรือความต้องการที่คนบริโภคสื่อ จนกระทั่งพัฒนามาเป็นชุดของตัวแปรความต้องการหรือความพึงพอใจการใช้สื่อหลายแบบ แต่ส่วนใหญ่แล้วก็มีความคล้ายคลึงกันอยู่และที่น่าสนใจ คือ การจำแนกชุดตัวแปรความพึงพอใจของ Blumler (1985 : 119) ที่จำแนกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. ความเพลิดเพลิน (Diversion) ซึ่งออกมาในรูปแบบของการใช้สื่อเพื่อหลบหนีปัญหาเพื่อหลีกเลี่ยงงานประจำ และเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ เป็นต้น
2. มนุษยสัมพันธ์ (Personal relations) ใช้สื่อเพื่อให้มีเรื่องราวไปพูดคุยกับผู้อื่น หรือเพื่อให้มีโอกาสใช้เวลาว่างอยู่ร่วมกับคนในครอบครัว เป็นต้น
3. เอกลักษณะของปัจเจกบุคคล (Personal relations) ได้แก่ การอ้างอิงบุคคล (Personal reference) การค้นหาความจริง (Reality exploration) และเพื่อให้ได้ข้อมูลมาเป็นแรงเสริมย้ำความเชื่อมั่นของตน เป็นต้น
4. ติดตามข่าวสาร (Surveillance)

ในงานเรื่อง Utilization of Mass Communication by Individual ของ เคท และบลูมเลอร์ (Katz and Blumler. 1974 : 29) ได้สรุปข้อตกลงพื้นฐานของทฤษฎีการใช้สื่อมวลชนเพื่อประโยชน์และความพึงใจไว้ 5 ข้อ คือ

1. ผู้รับสารมีลักษณะเป็นผู้นำ การสื่อส่วนใหญ่ทำไปโดยมีจุดมุ่งหมาย แม้ว่าสภาพแวดล้อมหรือโอกาสอาจมีส่วนให้เกิดการใช้สื่อ ก็ปฏิบัติไม่ได้ว่าการใช้นั้น มักจะต้องมีการหวังผลเสมอ แต่จะคาดหวังไว้นาน้อยแค่ไหนเท่านั้น (McQuail, Blumer และ Brown. 1972 : 58)
2. ยึดถือผู้รับสารเป็นหลัก กล่าวคือ มองว่าผู้รับสารเลือกใช้สื่ออย่างไร โดยมีเจตนาธรรมณ์อย่างไร ไม่ใช่มองว่าสื่อมีอิทธิพลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารแต่ฝ่ายเดียว (Schramm. 1973 : 72)
3. เป็นการมองอย่างเปรียบเทียบระหว่างความพึงพอใจที่สามารถได้จากสื่อกับแหล่งอื่น ๆ ดังนั้น เมื่อศึกษาจึงต้องเปรียบเทียบถึงวิธีสำรองอื่นๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการด้วย
4. อาจกล่าวว่าคุณค่าสามารถอธิบายถึงความสนใจหรือแรงจูงใจของตนเองในเรื่องต่างๆ ได้
5. ต้องพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องและความแตกต่างระหว่างทฤษฎีกับ Popular culture หรือแบบอย่างในการดำรงชีวิตของหมู่คณะ หรือคนส่วนใหญ่ในสังคม

สำหรับข้อตกลงพื้นฐานล่าสุดของทฤษฎีนี้ได้แก่ งานของ Rosengren (1974) ซึ่งนำหลักการบางอย่างที่สำคัญในงานที่มีอยู่ก่อนมาผนวกกับประเด็นสำคัญ ๆ จากงานของหลาย ๆ คน ได้แก่ Katz, Gurevitch และ Hanch (1974) และ Gurevitch (1972) Rosengren และ Windahl (1972) สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ผู้รับสารเป็นผู้กระทำซึ่ง 2) ส่วนใหญ่ใช้สื่ออย่างมีจุดมุ่งหมาย 3) และมีการเปรียบเทียบกับแหล่งอื่น ๆ ที่สามารถต้องการได้ 4) ดังนั้น เมื่อผู้รับสารเชื่อมโยงความต้องการของตนเข้ากับทางเลือกในการใช้สื่อ 5) การใช้สื่อจึงสามารถทำให้เกิดความพึงพอใจได้หลายระดับ 6) แม้ว่าจะไม่สามารถทำนายรูปแบบของความพอใจได้อย่างเที่ยงตรง โดยอาศัยเนื้อหาของสื่อเพียงอย่างเดียว 7) เนื่องจากลักษณะเฉพาะของสื่อ สาธารณทำให้เกิดความพึงพอใจในระดับที่แตกต่างกันในโอกาสต่าง ๆ 8) การได้รับความพึงพอใจอาจเกิดจากเนื้อหา เกิดจากการเปิดรับสื่อหรือสภาวะแวดล้อมทางสังคม ในขณะที่เปิดรับสื่อ (Palmgreen, Wenner and Rayburn. 1981 : 61)

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ ที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งคือ งานของเวนเนอร์ (ซีดีมา ปิยะศิริศิลป์. 2544 : 35) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความพึงพอใจในการบริโภคข่าวสาร (News gratifications) โดยเฉพาะ พาล์มกรีน เวนเนอร์ และเรย์เบิร์น (Palmgreen, Wenner and Rayburn) ได้รวบรวมผลงานวิจัยที่มีผู้ทำไว้มากมายแล้วสร้างออกมาเป็นแผนที่แสดงความพึงพอใจในการบริโภคข่าวสาร (Media news gratifications map) ซึ่งแบ่งความพึงพอใจออกเป็นกลุ่ม คือ

1. การใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ทางด้านข้อมูล (Orientation gratification) ใช้เพื่ออ้างอิงเพื่อเป็นแรงเสริมในความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม รูปแบบของความต้องการที่แสดงออก ได้แก่ การติดตามข่าว (Surveillance) การได้มาซึ่งข้อมูล เพื่อช่วยในการตัดสินใจ (Decisional utility) หรือเพื่อช่วยในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Vote guidance)

2. เป็นการใช้อخبارเพื่อเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลเกี่ยวกับสังคม (Social gratification) ซึ่งรับรู้จากข่าวสาร เข้ากับเครือข่ายบุคคลของปัจเจกบุคคล เช่นการนำข้อมูลไปใช้ในการสนทนากับผู้อื่น เพื่อการชักจูงใจ เป็นต้น

3. กระบวนการใช้ประโยชน์จากข่าวสารเพื่อดำรงเอกลักษณ์ของบุคคล (Para-social gratifications) เพื่อการอ้างอิงผ่านตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสื่อ หรือปรากฏการณ์ในเนื้อหาของสื่อ เช่น การยึดถือ หรือความชื่นชมผู้อ่านข่าวเป็นแบบอย่างในทางพฤติกรรม

4. เพื่อปกป้องตนเอง (Para-orientation gratifications) เช่น เป็นการใช้เวลาให้หมดไปเพื่อความเพลิดเพลิน สนุกสนาน เพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่พึงพอใจอื่น เป็นต้น

สามารถสรุปได้ว่า การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ หมายถึง การใช้สื่อเพื่อประโยชน์ทางด้านข้อมูล และแรงเสริมการติดตาม การได้มาซึ่งข้อมูล เพื่อช่วยในการตัดสินใจและการนำไปใช้ด้วยความพึงพอใจ

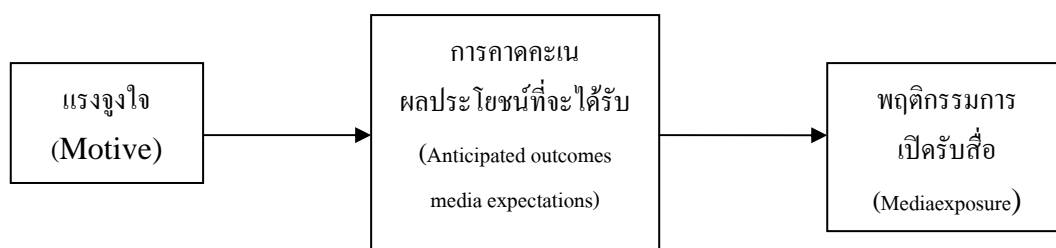
5.2 ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ

ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อเป็นทฤษฎีที่อธิบายพฤติกรรมของผู้รับสาร พัฒนามาจากแนวทฤษฎีพฤติกรรมและแรงจูงใจ (Action/motivation perspective) และแนวทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจด้วย โดยเน้นในเรื่องการใช้สื่อว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายและเหตุผลตามหลักการที่ Alferd Schutz (1972) นักสังคมวิทยาได้เสนอแนวทฤษฎีเชิงโครงสร้าง (Structural approach) ว่าพฤติกรรมของมนุษย์ล้วนแล้วแต่เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจเนื่องจากก่อนที่มนุษย์จะลงมือทำอะไร ต้องวาดภาพไว้ในใจก่อนแล้วนี่คือสิ่งที่ตนต้องการทำ (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. 2534 : 65)

แนวทฤษฎีพฤติกรรมและแรงจูงใจมีพื้นฐานหลักอยู่ 3 ประการคือ

1. พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นอิสระ สามารถเลือกที่จะเลือกแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ และยังมีอิสระที่จะให้ความหมายส่วนตัวกับพฤติกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ได้ กล่าวคือไม่จำเป็นต้องมีความคิดเห็นเหมือนกับคนอื่น ๆ
2. แม้ว่าจะมีแรงจูงใจบางอย่างภายในมนุษย์ แต่เราควรเลือกศึกษาเฉพาะพฤติกรรมที่ผู้รับสารสามารถอธิบายความหมายและวัตถุประสงค์ที่แสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ออกมา
3. สิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับแนวทฤษฎีนี้คือ อนาคตที่ผู้รับสารสามารถมองเห็น นั่นคือผู้รับสารสามารถคาดการณ์ได้ว่าหากพฤติกรรมเช่นนี้เกิดขึ้น จะมีสิ่งใดเกิดขึ้นตามมาบ้างในอนาคต

จากพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมและแรงจูงใจ ทฤษฎีความคาดหวังจึงถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาผู้รับสารและพฤติกรรมการสื่อสาร ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้ตามแบบจำลองดังนี้

ภาพประกอบ 3 แบบจำลองทฤษฎีความคาดหวังสื่อ

แมคคอย และกัวิส (Mcquail and Gurevitch, 1974 : 51) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการนำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาผู้รับสารว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมอิสระ ซึ่งผู้รับสารแสวงหาเพื่อจะได้มาซึ่งผลประโยชน์ฉับพลัน (Immediate benefits) หรือผลประโยชน์ที่จะตามมาในอนาคต (Delayed immediate) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ที่ผู้รับสารมองเห็นและต้องการ

จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการค้นคว้าหาคำตอบต่อไปว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งอยู่ในวัยรุ่น วัยที่มีความต้องการจะประสบความสำเร็จตามอุดมคติของตนเอง และมีความสนใจทางการศึกษามองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการแสวงหาความรู้ภาษาอังกฤษเพิ่มเติมด้วยตนเองผ่านแหล่งสารซึ่งเป็นรายการที่ให้ความรู้ภาษาอังกฤษทางสื่อโทรทัศน์หรือไม่ มากน้อยเพียงไร และความคาดหวังประโยชน์จากรายการประเภทนี้ ตลอดจนความพึงพอใจจากการชมรายการจะเป็นไปในลักษณะใด เป็นไปตามแนวทางการรอบแนวคิดและทฤษฎี ที่จะนำมาเสนอไว้ในที่นี้อย่างไรบ้าง

สามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ หมายถึง ความคาดหวังของผู้ชมต่อการติดตามสื่อที่ตนเองชอบและความคาดหวังที่จะได้ความรู้และความบันเทิง

6. รายการฟูต ฟิด ฟอ ไฟ กับแสงชัย สุนทรวัฒน์

6.1 โครงสร้างของรายการ

รายการฟูต ฟิด ฟอ ไฟ เริ่มออกอากาศในครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2540 มีความยาวในการออกอากาศ 3 นาที โดยธนาคารนครหลวงไทย จำกัด (มหาชน) เป็นผู้สนับสนุนรายการตลอดระยะเวลา 2 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 จนถึงปัจจุบัน ได้ลดเวลาออกอากาศลงเหลือเพียง 2 นาที เนื่องจากงบประมาณในการผลิตลดลง และผู้สนับสนุนรายการได้เปลี่ยนจากธนาคารนครหลวงไทย จำกัด (มหาชน) มาเป็น องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (ช่อง 9 อสมท.)

รายการพูด ฟิด ฟอ ไฟ แต่ละตอนแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นไตเติ้ลของรายการ ซึ่งประกอบด้วยโลโก้ (Logo) ของผู้สนับสนุนรายการ และภาพกราฟิก (Graphic) พร้อมด้วยเพลงประจำรายการอันเป็นสัญลักษณ์ของรายการ ส่วนที่สองเป็นเนื้อหาของรายการ ซึ่งเป็นการพูดคุยสนทนาของพิธีกร หยิบยกคำศัพท์ สำนวนขี้เมาอธิบาย พร้อมทั้งใช้คอมพิวเตอร์กราฟิก (Computer graphic) ประกอบการอธิบาย ส่วนที่สามคือ ส่วนไตเติ้ลท้ายรายการ ซึ่งเป็นการขอบคุณผู้อนุเคราะห์ให้ยืมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของพิธีกร และ Logo ของผู้สนับสนุนรายการ กลุ่มผู้ชมเป้าหมายของรายการพูด ฟิด ฟอ ไฟ มีกลุ่มเป้าหมายค่อนข้างกว้าง คือ ประชาชนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย รวมทั้งนักเรียน นักศึกษาในทุกระดับชั้นด้วย

6.2 ผู้ดำเนินรายการ

พิธีกรหลักของรายการพูด ฟิด ฟอ ไฟ คือ อิศรา สุนทรวัฒน์ และ คารา พลสิทธิ์ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการในบรรยากาศแบบเป็นกันเอง สร้างความสัมพันธ์ให้พิธีกรทั้งสองคนเป็นเพื่อนกัน และทั้งสองมีความรู้ความเชี่ยวชาญในภาษาอังกฤษที่ทัดเทียมกัน จึงไม่มีใครเป็นคนถามหรือคนตอบแต่จะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ระหว่างกัน

ถึงแม้ว่ารายการพูด ฟิด ฟอ ไฟ จะไม่ใช่รายการที่สอนภาษาอังกฤษโดยตรงในลักษณะของการสอนในระบบการศึกษา หรือการสอนนอกระบบการศึกษาที่จะต้องมียุทธศาสตร์การสอน แต่ก็เป็นการสอนในอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นผู้ดำเนินรายการจำเป็นต้องมีภาพลักษณ์เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาอังกฤษและมีความน่าเชื่อถือพอสมควร ซึ่ง อิศรา สุนทรวัฒน์ เป็นบุตรชายของ แสงชัย สุนทรวัฒน์ เจ้าของคอลัมน์ “พูด ฟิด ฟอ ไฟ กับแสงชัย สุนทรวัฒน์” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศ อีกทั้งอิสรายังเกิดและเติบโต ใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนคารา พลสิทธิ์ นั้น เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะนางแบบ และพิธีกรผู้มีคุณภาพ อีกทั้งการยังเป็นลูกครึ่งไทย-นิวซีแลนด์ ดังนั้นพิธีกรทั้งสองจึงเป็นที่น่าเชื่อถือในด้านข้อมูล ความรู้ทางภาษาอังกฤษ รวมทั้งการออกเสียงที่สามารถออกเสียงได้เหมือนเจ้าของภาษา

6.3 วิธีการนำเสนอ

รายการพูด ฟิด ฟอ ไฟ เป็นรายการสอนภาษาอังกฤษขนาดสั้น มีความยาวเพียง 2-3 นาที ดังนั้นในส่วนเฉพาะเนื้อหาของแต่ละตอน มีการเปิดเรื่องเป็นการทักทายคนดู และเกริ่นเพื่อเข้าสู่การนำเสนอคำศัพท์สำนวน แล้วนำเสนอคำศัพท์สำนวนโดยหยิบยกคำศัพท์สำนวนมาอธิบาย แล้วยกตัวอย่างประกอบประโยค และช่วงปิดเรื่องเป็นการกล่าวอำลาคนดู

วิธีการนำเสนอของรายการพูด ฟิด ฟอ ไฟ ใช้การพูดคุยสนทนาของพิธีกรเป็นหลัก ซึ่งแบบออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

6.3.1 การพูดคุยโดยพิธีกรสองคน คือ อิสรา สุนทรวัฒน์ และ คารา พลสิทธิ์ ซึ่งในการพูดคุยพิธีกรทั้งสองจะพูดคุยกันเอง สลับกับการพูดคุยกับคนดูด้วย ซึ่งการพูดคุยนั้นเป็นการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง โดยใช้ภาษาไม่เป็นทางการ แต่ค่อนข้างสุภาพ เพื่อให้คนดูรู้สึกผ่อนคลายในการชม และไม่รู้สึกว่าตัวเองกำลังถูกสอนภาษาอังกฤษอยู่ ทั้งยังเป็นการสร้างความรู้สึกใกล้ชิดกับคนดูด้วย

6.3.2 การพูดคุยกับคนดูโดยตรง โดยพิธีกรหลักเพียงคนเดียว คือ อิสรา สุนทรวัฒน์ เป็นการพูดคุยกับคนดูอย่างเป็นกันเอง โดยใช้ภาษาไม่เป็นทางการ เป็นภาษาพูดที่ค่อนข้างสุภาพ การดำเนินรายการโดยพิธีกรเพียงคนเดียวนั้นจะมีค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาทางการผลิตเป็นหลัก เช่น พิธีกรหญิงไม่ว่าง เป็นต้น

6.3.3 การเชิญแขกรับเชิญมาพูดคุยกับอิสรา สุนทรวัฒน์ โดยแขกรับเชิญเองจะเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในการใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งรูปแบบการนำเสนอแบบนี้ไม่ค่อยเกิดขึ้นบ่อยนัก ทั้งนี้เนื่องจากรายการพูด ฟีด ฟอ ไฟ เองมีรูปแบบหลัก คือ การพูดคุยระหว่างอิสรา สุนทรวัฒน์ กับ คารา พลสิทธิ์ อีกทั้งเป็นรายการสอนภาษาอังกฤษซึ่งพิธีกรหรือผู้ที่มาให้ความรู้ต้องเป็นที่รู้จักและมีความน่าเชื่อถือพอสมควร ดังนั้นการเชิญแขกรับเชิญมาพูดคุยในรายการก็เพียงเพื่อเป็นการสร้างสีสันที่แปลกใหม่ และเป็นการหลีกเลี่ยงความจำเจของรูปแบบเดิมเท่านั้น ซึ่งองค์ประกอบสำคัญคือ แขกรับเชิญที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ตรงในการใช้ภาษาอังกฤษค่อนข้างเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในสังคม เป็นต้น

6.4 ภาษาที่ใช้

เนื่องจากรายการพูด ฟีด ฟอ ไฟ ใช้รูปแบบการพูดคุยสนทนาในการนำเสนอ ดังนั้นภาษาที่พิธีกรทั้งสองใช้จึงเป็นภาษาที่ไม่ค่อยเป็นทางการ เป็นภาษาพูดที่ค่อนข้างสุภาพในการอธิบาย พิธีกรทั้งสองคนใช้ภาษาไทยในการอธิบายโดยตลอด ยกเว้นในช่วงยกตัวอย่างประโยคเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น โดยพิธีกรทั้งสองจะไม่พูดภาษาอังกฤษปนภาษาไทย แต่จะอธิบายความหมายของสำนวนภาษาอังกฤษด้วยภาษาไทย แล้วยกตัวอย่างประโยคเป็นภาษาอังกฤษ และแปลเป็นภาษาไทยอีกครั้ง ซึ่งในการยกตัวอย่างสำนวน หรือประโยคในภาษาอังกฤษพิธีกรจะพูดซ้ำสองครั้ง ครั้งแรกด้วยความเร็วปกติที่เจ้าของภาษาพูดกันและครั้งที่สองพูดช้าลงกว่าปกติเล็กน้อย ทั้งนี้เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้กับผู้ชมและเป็นการฝึกฝนการฟังและการออกเสียงให้กับผู้ชมอีกด้วย

6.5 องค์ประกอบอื่น ๆ

ฉาก ในช่วงแรกฉากของรายการถูกจัดสร้างขึ้นในโรงถ่าย (Studio) เป็นลักษณะคล้ายห้องที่มีพื้นหลัง (Background) เป็นตัวอักษรภาษาอังกฤษเขียนซ้อนไขว้ทับกันไปมาด้วยสีสันทึบค่อนข้างสดใส และพิธีกรทั้งสองคนจะนั่งอยู่บนที่นั่งเป็นรูปตัวอักษรภาษาอังกฤษ เช่น ตัว A ตัว B

เป็นต้น โดยบรรยากาศรวม ๆ ของฉากเป็นบรรยากาศสบาย ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจของรูปแบบการสอนที่ต้องมีฉากหลักเป็นกระดานดำ ซึ่งรายการฟุต ฟิด ฟอ ไฟ ที่ออกอากาศช่วงครึ่งปีแรก (วันที่ 1 มกราคม ถึง วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2540) ก็ใช้ฉากนี้ในการถ่ายทำมาตลอดทุกตอน แต่ต่อมาเมื่อถ่ายทำนอกสถานที่ ฉากของรายการฟุต ฟิด ฟอ ไฟ แต่ละตอนก็จะแตกต่างกันออกไป โดยส่วนใหญ่ฉากจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่กำลังเสนอในตอนนั้น ๆ บ้างไม่มากนักน้อย ตัวอย่างเช่น การสอนสำนวน To leave no stone unturned มีฉากเป็นหินตาหินยาย ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของเกาะสมุย โดยพิธีกรจะเกริ่นให้ข้อมูลเกี่ยวกับหินตาหินยายแล้วโยงเรื่องหินหรือ Stone เข้าสู่การสอนสำนวน To leave no stone unturned เป็นต้น เพื่อช่วยให้ผู้ชมจดจำและระลึกถึงเนื้อหาได้ง่าย

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านการแต่งกาย สำหรับการถ่ายทำในโรงถ่าย (Studio) นั้น พิธีกรทั้งสองแต่งกายค่อนข้างลำลองแต่สุภาพ เพื่อไม่ให้ผู้ชมรู้สึกว่าเป็นการสอนที่เป็นการเป็นงานหรือเป็นทางการจนเกินไป แต่เมื่อออกถ่ายทำนอกสถานที่ที่พิธีกรทั้งสองคนจะแต่งกายให้เข้ากับบรรยากาศของฉากนั้น ๆ เช่น การถ่ายทำที่ทะเล ก็จะแต่งกายค่อนข้างลำลองด้วยเสื้อผ้าแบบสบาย ๆ คล้ายกับเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวจริง โดยระมัดระวังเรื่องความสุภาพเรียบร้อยด้วย เนื่องจากผู้ชมของรายการมีหลากหลายทั้งผู้ใหญ่และเด็ก จึงต้องคำนึงถึงความสุภาพเหมาะสมเป็นหลัก นอกจากนี้ในช่วงโอกาสพิเศษบางครั้ง เช่น ในช่วงประเพณีสงกรานต์ พิธีกรทั้งสองคนก็แต่งชุดไทย เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศ

6.6 ลักษณะเนื้อหาและการนำเสนอการสอน

รายการฟุต ฟิด ฟอ ไฟ ที่ออกอากาศแต่ละตอน มักจะนำเสนอด้วยคำศัพท์หรือสำนวนประมาณ 2-3 สำนวน พร้อมทั้งมีการยกตัวอย่างประโยคประกอบแต่ละสำนวน ซึ่งเนื้อหาในแต่ละตอนจะจบสมบูรณ์ในตอนนั้น ๆ และในบางครั้งอาจจะนำเสนอคำศัพท์หรือสำนวนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นชุด (Series) ติดต่อกัน ในการจำแนกเนื้อหาโดยพิจารณาจากเรื่องที่น่าเสนอเป็นสำคัญ แล้วจัดแบ่งเนื้อหาภาษาอังกฤษที่รายการฟุต ฟิด ฟอ ไฟ นำมาสอนออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยใช้โครงสร้างทางภาษาของเนื้อหาที่น่าเสนอเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง สามารถจัดกลุ่มของเนื้อหาได้ดังนี้คือ

6.6.1 เนื้อหาที่น่าเสนอสำนวน (Idiom) สำนวนที่รายการฟุต ฟิด ฟอ ไฟ หยิบยกมาสอนนั้น เน้นสำนวนที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับหน้าที่ การทำงานและการประกอบอาชีพ สำนวนที่เกี่ยวข้องกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของคน สำนวนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคล และสำนวนที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการจัดการกับปัญหาและข้อขัดแย้ง

6.6.2 เนื้อหาที่นำเสนอคำศัพท์ (Vocabulary) รายการพูด ฟืด ฟอ ไฟ นำเสนอเนื้อหาที่เป็นคำศัพท์ ซึ่งคำศัพท์ที่หยิบยกมานำเสนอนั้นเป็นคำศัพท์ในระดับที่เป็นภาษาพูดและภาษาสแลง ไม่ใช่คำศัพท์ที่เป็นภาษาทางการ การเลือกคำศัพท์มาสอนนั้นจะเลือกคำศัพท์ที่แตกต่างกัน คำศัพท์ที่ถูกหยิบยกมานำเสนอในรายการพูด ฟืด ฟอ ไฟ มากที่สุดคือ คำศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติพื้นฐานในการดำรงชีวิต รองลงมาคือ คำศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการ การพักผ่อน การเดิน การท่องเที่ยว และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญ หรือโอกาสพิเศษทั้งของประเทศไทยเองและต่างประเทศ

6.6.3 เนื้อหาที่นำเสนอกริยาวลี (Phrasal verb) เป็นเนื้อหาอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกหยิบยกมานำเสนอ ทั้งนี้เนื่องจากกริยาวลี คือ กลุ่มคำที่ไม่ได้มีความหมายตรงไปตรงมาตามรูปคำ แต่กลับมีความหมายเป็นอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับรูปคำที่ปรากฏเลยก็ได้ ซึ่งสร้างปัญหาให้กับคนไทย โดยกริยาวลีที่ถูกหยิบยกมานำเสนอเป็นกริยาวลีในระดับภาษาพูด ซึ่งประกอบขึ้นด้วยคำศัพท์ง่าย ๆ อย่างเช่น To pop off เป็นภาษาสแลง หมายถึง เสียชีวิตอย่างกะทันหัน เป็นต้น

6.6.4 เนื้อหาที่นำเสนอสุภาษิต การเปรียบเทียบ หรือคำคม (Proverb) เนื้อหาประเภทสุภาษิต คำคม คำเปรียบเทียบต่าง ๆ ซึ่งสุภาษิต คำเปรียบเทียบ คือ กลุ่มคำที่มีการเล่นคำ เพื่อให้เกิดความงาม ความคล่องจอง ความไพเราะของภาษา โดยที่สุภาษิตก็ไม่ได้มีความหมายที่ตรงไปตรงมา แต่มีความหมายพิเศษอีกชั้นหนึ่งซ่อนอยู่ภายใต้รูปคำที่ปรากฏ ซึ่งสุภาษิตที่ถูกหยิบยกมานำเสนอจะเน้นหนักที่สุภาษิตเกี่ยวกับการทำงานและการให้กำลังใจในการต่อสู้ชีวิต สุภาษิตเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงบวก ความรัก ความผูกพัน และสุภาษิตเกี่ยวกับการระมัดระวังตน สุภาษิตเหล่านี้ถูกนำเสนอโดยการเปรียบเทียบกันระหว่างสุภาษิตของไทยกับสุภาษิตฝรั่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต

6.6.5 เนื้อหาที่นำเสนอบทสนทนาในสถานการณ์ต่าง ๆ (Conversation) บทสนทนาในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นเนื้อหาอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกหยิบยกมานำเสนอในรายการ ฟืด ฟอ ไฟ โดยเน้นภาษาพูดที่ใช้ทั่วไปตามท้องถนน รวมทั้งภาษาสแลงซึ่งคนอเมริกันนิยมใช้กัน ไม่ใช่ภาษาที่เป็นทางการแบบแผนตามระบบการศึกษาของเมืองไทย

6.6.6 เนื้อหาที่นำเสนอการออกเสียงโดยเฉพาะ (Pronunciation) การสอนการออกเสียงสระ พยัญชนะ หรือคำศัพท์บางคำ ใช้การอธิบายอย่างละเอียดว่าต้องออกเสียงอย่างไร มีเสียงในภาษาไทยที่ใกล้เคียงหรือไม่เพื่อจะได้นำมาเทียบเคียงกันกับคำนั้น ๆ ในภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเพื่อให้เกิดการฝึกฝนออกเสียงตาม และตอกย้ำ ออกเสียงซ้ำหลาย ๆ ครั้ง

สามารถได้ว่า รูปแบบการจัดรายการฟู๊ด ฟืด ฟอ ไฟ กับแสงชัย สุนทรวัฒน์ หมายถึง รูปแบบการนำภาษาด้วยการใช้คำศัพท์สำนวน บทสนทนาในชีวิตประจำวันในสถานการณ์ต่างๆมา สื่อสารต่อผู้ชมเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับสารทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

7. แนวคิดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

7.1 แนวคิดเชิงทฤษฎีในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

จากการศึกษาแนวคิดเชิงทฤษฎีของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โดยทั่วไป ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิดของ พายกับนอร์เมท, แมสซีกับดักลาส, เฮลลิ่งเจลกกับสโลคัม, ดอนเนลลี่ และกิบสันกับ อิวานซีวิก (Paine & Naumes, Massie & Douglas, Hellriegel & Slocum, Donnelly และ Gibson & Ivancevich) (วิโรจน์ สารรัตนะ. 2542 : 1-24) สามารถสรุปสาระสำคัญของแนวคิดในการจัดทำ แผนยุทธศาสตร์ได้ดังนี้

พายและนอร์เมท (Paine and Naumes. 1975) ได้กล่าวถึงการกำหนดนโยบายและ ยุทธศาสตร์องค์การว่า ในองค์การหนึ่ง ๆ นั้น จะมีลำดับชั้นของกฎการปฏิบัติงาน 4 ประการ คือ การกิจ วัตถุประสงค์ นโยบาย และยุทธศาสตร์ โดยกฎดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะ วิธีทางกับจุดมุ่งหมาย (Means-End) ซึ่งองค์ประกอบในลำดับล่างจะส่งผลต่อองค์ประกอบในลำดับ ที่สูงขึ้นถัดไป ทั้งนี้

ภารกิจ (Missions) หมายถึง ขอบข่ายการปฏิบัติงานขององค์การ ซึ่งอาจกำหนดรูปของ การผลิตและการตลาด หรือในรูปของการบริการหรือลูกค้า

วัตถุประสงค์ขององค์การ(Organization objectives) หมายถึง ผล (Results) จุดหมาย หรือ เป้าหมาย ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น โดยมีพื้นฐานจากภารกิจขององค์การ

นโยบาย (Policies) หมายถึง แนวทางการปฏิบัติงานอย่างกว้าง ๆ (Broad guides) สำหรับ ผู้บริหาร ผู้นิเทศ หรือผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยวัตถุประสงค์ หนึ่งอาจมีได้มากกว่า 1 นโยบาย ขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่

ยุทธศาสตร์ (Strategies) หมายถึง แนวปฏิบัติหลักที่กำหนดอย่างเจาะจงเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์การ โดยยุทธศาสตร์นี้อาจมีการวางแผนกำหนดไว้ล่วงหน้า หรืออาจตัดสินใจ กำหนดขึ้นได้ตลอดระยะเวลา ซึ่งเมื่อรวมกันทั้งหมดแล้วจะเป็นชุดของยุทธศาสตร์โดยรวมทั้งหมด

แมสซีและดักลาส (Massie and Douglas. 1981) ได้กล่าวถึงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ว่า เป็นกระบวนการกำหนดจุดหมายระยะยาวขององค์การ (Long range goals) การเลือกวิถีทาง (Means

คือ ยุทธศาสตร์และนโยบาย) เพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาแผนระยะยาวเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์กร โดยได้อธิบายว่า

จุดหมายขององค์กร (Goals of organization) เป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่องค์กรมุ่งบรรลุให้ถึง เป็นพื้นฐานของการวางแผนยุทธศาสตร์

ภารกิจ (Missions) หมายถึง ขอบข่ายของกิจกรรมที่องค์กรดำเนินอยู่

ยุทธศาสตร์ หมายถึง ทิศทางหรือแบบแผนการดำเนินงานในระยะยาวขององค์กร ซึ่งกำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้หากสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ แมสซีและดักลาส ยังได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างยุทธศาสตร์กับนโยบายไว้ กล่าวคือ นโยบายเป็นแนวทางที่กำหนดเพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถประสานความพยายามในการทำหน้าที่ของสมาชิกภายในองค์กรได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีแนวทางหรือขอบข่ายที่ชัดเจน ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ หรือทางเลือกอื่น ๆ มากนัก ในขณะที่ยุทธศาสตร์เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก

เฮลล์ริเจลและสโลคัม (Hellriegel and Slocum, 1982) ได้กล่าวถึง แผนยุทธศาสตร์ว่าเป็นกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ระบุธรรมชาติขององค์กร กำหนดจุดมุ่งหมาย และจำแนกประเมิน และเลือกแนวการปฏิบัติสำหรับองค์กร โดยกระบวนการของแผนยุทธศาสตร์จะก่อให้เกิดปัจจัยป้อนออก (Outputs) ในรูปที่เป็นจุดหมายและยุทธศาสตร์สำคัญเข้าสู่กระบวนการของปฏิบัติการ (Operational Plan) โดยแปลงจุดหมายและยุทธศาสตร์องค์กรเป็นยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานที่มีความละเอียดชัดเจนขึ้น

ดอนเนลลี และกิบสันกับอิวานชีวิก (Donnelly, Gibson and Ivancevich, 1984) กล่าวว่า การจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้นมีคำถามสำคัญ 4 คำถาม คือ เราเป็นใคร เรามาจากไหน เรากำลังไปไหน และต้องการไปไหน โดยมองภาพรวมทั้งองค์กร และคำนึงถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมดังนั้นในทางปฏิบัติการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์จะอาศัยข้อมูลจากสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรการตัดสินใจบนพื้นฐานของภารกิจองค์กรวัตถุประสงค์ยุทธศาสตร์และแผน Portfolio ของแผนกต่าง ๆ

7.2 ความจำเป็นและประโยชน์ของการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

ทศพร สิริสัมพันธ์ (2539 : 12) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการวางแผนเชิงกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ว่ามีความจำเป็นอย่างมากสำหรับผู้บริหารขององค์กรสมัยใหม่ที่ มุ่งหวังผลสำเร็จในการดำเนินงาน เนื่องจาก ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงและ

ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและภัยอุปสรรคต่อองค์กร นอกจากนี้ ผู้บริหารขององค์กรมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในแง่ของงบประมาณ บุคลากร ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบกับการขยายตัวและความสลับซับซ้อนขององค์กรทำให้ผู้บริหารจะต้องพยายามกำหนดทิศทาง จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม โดยการวางแผนยุทธศาสตร์เป็นประโยชน์หลายประการต่อการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2539 : 12)

1. ช่วยทำให้ผู้บริหารของแต่ละหน่วยงานหันมาให้ความสนใจอย่างแท้จริงในเรื่องขององค์กรมากขึ้น
2. กระตุ้นให้ผู้บริหารทราบถึงปัญหา อุปสรรค ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นและเตรียมหามาตรการรองรับไว้ล่วงหน้า อันเป็นการลดความเสี่ยงและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร
3. ช่วยทำให้ผู้บริหารเกิดความเข้าใจในธรรมชาติของการดำเนินงานอย่างชัดเจนขึ้น และมองเห็นภาพของการพัฒนางานในอนาคต
4. ช่วยระบุถึงโอกาสและช่องทางในการดำเนินงานในอนาคตให้การปรับเปลี่ยนทิศทางและภารกิจงานขององค์กรเป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสม
5. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน/โครงการ และการใช้ทรัพยากรขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างสมาชิกขององค์กรและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทิศทางและการดำเนินงาน ตลอดจนความคาดหวังต่าง ๆ
7. ช่วยก่อให้เกิดการประสานงานและบูรณาการทางความคิดการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการผนึกกำลังภายในองค์กร

7.3 ขั้นตอนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

รายละเอียดโดยสังเขปของขั้นตอนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์มีดังต่อไปนี้ (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. 2542 : 85-92)

7.3.1 ขั้นตอนการทำข้อตกลงเบื้องต้น องค์กรจะต้องแสดงความจำเป็นในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ให้แก่สมาชิกขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารระดับสูง ไม่เพียงแต่การยอมรับความสำคัญของแผนยุทธศาสตร์เท่านั้น แต่จะต้องแสดงออกให้เป็นรูปธรรม ได้แก่ การดำเนินการเป็นลายลักษณ์อักษรให้มีการจัดทำแผน และผู้บริหารจะเป็นเจ้าของงาน เป็นผู้ผลักดันงานและสนับสนุนให้ดำเนินไปให้สำเร็จ

7.3.2 การศึกษาอำนาจ (Mandate) องค์กรได้รับการจัดตั้งมาจากความจำเป็นตามอำนาจที่มาจากแหล่งต่างๆ องค์กรภาครัฐต้องดำเนินตามข้อกำหนดของกฎหมาย และนโยบายของรัฐบาลองค์กรจึงต้องให้ความสำคัญต่ออำนาจขององค์กร ในการศึกษาอำนาจ องค์กรจะต้องพิจารณาข้อมูลจากแหล่งที่สำคัญต่างๆ ได้แก่ ประวัติขององค์กร กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของตลอดจนนโยบายของรัฐบาล และหน่วยงานที่กำกับดูแล แหล่งข้อมูลจำเป็นต้องมีการนำมาใช้ ได้แก่ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง มติที่ประชุมของคณะผู้บริหาร หรือมติของคณะกรรมการบริหาร (Board) เป็นต้น

7.3.3 การพัฒนาพันธกิจ วิสัยทัศน์และค่านิยมหลักขององค์กร วิสัยทัศน์มีความจำเป็นสำหรับองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ต่างๆ ใดๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

7.3.3.1 องค์กรจำเป็นต้องมีการริเริ่มสิ่งใหม่ๆ และผู้บริหารมีความต้องการความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง

7.3.3.2 องค์กรมีผลงานตกต่ำไม่เป็นที่น่าพอใจ ซึ่งจะนำไปสู่ความล้มเหลวในการดำเนินการ เช่น ความพอใจของลูกค้า ต้นทุนการดำเนินการ คุณภาพของสินค้าหรือบริการ เป็นต้น และผู้บริหารเห็นสมควรให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

7.3.3.3 องค์กรจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ตามข้อจำกัดของทรัพยากรขององค์กร

7.3.3.4 องค์กรจำเป็นต้องจัดทำวัตถุประสงค์ระยะสั้นและระยะยาวสำหรับงานด้านสำคัญขององค์กร

7.3.4 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก การคาดคะเนแนวโน้มของสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นปัจจัยภายนอกองค์กรมีตัวแปรสำคัญที่ควรพิจารณา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

7.3.4.1 สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป (General environment)

7.3.4.2 สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรโดยตรง

(Operational environment)

7.3.5 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายใน สภาพการณ์ภายในองค์กร (Internal situation) ซึ่งสิ่งที่จะต้องพิจารณาได้แก่ปัจจัยต่าง ๆ ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อ

ระบุจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ขององค์การการวิเคราะห์ข้างต้นเป็นการวิเคราะห์ สวอต (SWOT) หรือดวงพิชัยสงคราม ผลการวิเคราะห์จะได้นำหน้าสำคัญของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อองค์การ การเก็บข้อมูลและประมวลน้ำหนัก จะทำให้สามารถกำหนดตำแหน่งขององค์การได้ ในการกำหนดวิธีการดำเนินงานหรือกลยุทธ์หลักขององค์การ จะอาศัยข้อมูลการวิเคราะห์

7.3.6 การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ องค์การจะมีภารกิจที่แตกต่างกันหลายด้าน (Area) หรือ ผลงานหลัก ซึ่ง อาจเรียกว่า KRA (Key result area) หรืออาจจัดเป็นหน่วยธุรกิจกลยุทธ์ หรือ SBU (Strategic business unit) ซึ่งมีภารกิจ ลูกค้า หรือพื้นที่ในการปฏิบัติงานของตน

7.3.7 การใช้ลิจิตสมดุล วิธีการใช้ลิจิตสมดุลในการเชื่อมวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ของ SBU กับตัวชี้วัดที่สำคัญโดยผ่านปัจจัยความสำเร็จยิ่งยวด หรือ CSF (Critical success factors) ลิจิตสมดุล (BSC) จะช่วยให้ผู้บริหารตรวจสอบ SBU จากมุมมองที่สำคัญสี่ด้าน และทำการมุ่งเน้นวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ หน่วยงานต่าง ๆ ใช้ลิจิตสมดุลในการสร้างเป้าหมายด้านเวลา คุณภาพและผลงานและบริการ ตลอดจนตัวชี้วัดต่างๆ

7.3.8 การกำหนดกลยุทธ์ เมื่อวิสัยทัศน์และภารกิจชัดเจนเป็นที่ยอมรับแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการกำหนดกลยุทธ์ ซึ่งหมายถึงแนวทาง หรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำองค์การไปสู่การบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นนั้น ควรมีความสอดคล้องกับแนวโน้มที่สำคัญที่ระบุไว้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและภายในองค์การด้วย โดยอาจพิจารณา กำหนดกลยุทธ์ได้ดังนี้

7.3.8.1 พิจารณาโอกาสสำคัญที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม แล้วมองหาวิธีการที่จะใช้จุดแข็งขององค์การให้ได้ประโยชน์ในการคว้าโอกาสนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อองค์การ โดยควรพิจารณา จุดอ่อนขององค์การประกอบด้วย เพราะองค์การอาจมีจุดอ่อนที่เป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถนำเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาใช้ในการคว้าโอกาสที่เปิดขึ้นมาได้ เช่น เมื่อเศรษฐกิจเฟื่องฟู องค์การที่มีขีดความสามารถด้านการผลิตสูงย่อมมีความได้เปรียบ แต่ถ้าหากองค์การนั้นมีจุดอ่อนอยู่ที่การตลาด ก็จะทำให้ไม่สามารถใช้จุดแข็งด้านความสามารถในการผลิตได้อย่างเต็มที่

7.3.8.2 พิจารณาถึงภัยคุกคามที่สำคัญ โดยพยายามหากลยุทธ์ที่เป็นการนำเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาใช้ในการป้องกันตัว หรือไม่ก็นำจุดแข็งนั้นนำไปใช้คว้าโอกาสอื่นที่เกิดขึ้น เช่น เมื่อมีคู่แข่งที่เข้มแข็งเข้ามาในตลาดที่เราครองอยู่ ก็อาจต้องใช้จุดแข็งของเรา เช่น ในเรื่องความสัมพันธ์กับตัวแทนจำหน่ายในพื้นที่เป็นเครื่องป้องกันตัว เป็นต้น

7.3.9 การแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ในการแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัตินั้น ต้องอาศัยแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือสำหรับใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับส่วนงานต่างๆ ให้เป็นไปอย่าง

สอดคล้องกันทั้งในแง่ทิศทางและจังหวะเวลา โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการนั้นอาจใช้รูปแบบต่าง ๆ กันได้หลายแบบ เช่น การใช้การวางแผนโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์ (Logical framework project planning) หรือ อาจเขียนในทำนอง Gantt chart ก็ได้ แต่อย่างน้อยในแผนปฏิบัติการควรมีองค์ประกอบพื้นฐาน ดังนี้

7.3.9.1 ชื่อแผนงาน ซึ่งก็คือชื่อของกลยุทธ์แต่ละกลยุทธ์นั่นเอง

7.3.9.2 วัตถุประสงค์ และ/หรือเป้าหมาย ของแผนงานนั้น ซึ่งจะสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key success indicators) และเป็นมาตรการที่สามารถใช้ในการติดตามประเมินความสำเร็จก้าวหน้าของการดำเนินการตามแผนงานได้

7.3.9.3 ชื่อโครงการ งาน หรือกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ในแผนงานนั้น

7.3.9.4 วัตถุประสงค์ เป้าหมายและ/หรือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการกิจกรรมนั้น ๆ ที่ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานสามารถที่จะใช้ในการติดตามประเมินผลงานได้

7.3.9.5 เงื่อนไขเวลาซึ่งสะท้อนถึงลำดับก่อน-หลังในการดำเนินการ

7.3.9.6 ผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ

7.3.9.7 งบประมาณ และปัจจัยนำเข้า (Inputs) ต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

7.3.10 การติดตามประเมินผลกลยุทธ์ ขั้นตอนสุดท้ายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ได้แก่ การติดตามและประเมินผลกลยุทธ์ ซึ่งหมายถึงการคอยติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าปัญหาอุปสรรค ตลอดจนความสำเร็จและล้มเหลวของโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งวิธีการในการติดตามประเมินผลนั้น คือการคอยติดตามข่าวสารข้อมูล โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวชี้วัดความสำเร็จต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ และคอยแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ตลอดจนถึงการคอยติดตามให้การสนับสนุนแก่ผู้ปฏิบัติงานในส่วนงานต่าง ๆ ในทุก ๆ ด้าน ให้สามารถปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ให้ได้ผล อย่างมีประสิทธิภาพ

การติดตามประเมินผลนอกจากจะช่วยทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าของงานแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานให้รับเอากลยุทธ์ไปปฏิบัติด้วย นอกจากนี้การได้เรียนรู้ถึงผลสำเร็จ หรือล้มเหลว ตลอดจนข้อผิดพลาดต่างๆ ก็ยังเป็นส่วนของกระบวนการเรียนรู้ขององค์การ ซึ่งองค์การที่มีขีดความสามารถในการเรียนรู้สูง ย่อมได้เปรียบในยามที่สถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป เพราะจะสามารถปรับตัวเองได้อย่างถูกต้อง และรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุป การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง การทำแผนยุทธศาสตร์เป็นการตอบคำถามหลัก 3 ประการ คือ

องค์กรกำลังจะก้าวไปทางไหน (Where are you going?) สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร (What is the environment?) และองค์กรจะไปถึงจุดมุ่งหมายได้อย่างไร (How do you get there?) โดยมีกระบวนการจัดทำแผน คือ 1) การกำหนดภารกิจหลักขององค์กร (Mission determination) 2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environmental analysis) 3) การวิเคราะห์สภาพองค์กรภายใน (Organizational analysis) 4) การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาวขององค์กร และ 5) การวิเคราะห์และจัดวางกลยุทธ์ขององค์กร เป็นแนวทางในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ครั้งนี้

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

ปาริชาติ แก้วมงคล (2541 : 1-9) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของรายการโทรทัศน์เพื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัว” เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์เกี่ยวกับตัวแปรการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์ สารความรู้ และทัศนคติต่อสถาบันครอบครัว ของผู้ชมรายการที่ได้รับชมรายการเพื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัว 2 รายการ คือ รายการบ้านเลขที่ 5 และรายการโลกใบเล็ก โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 410 คน ผลการศึกษาทราบว่า ผู้ที่เปิดรับชมรายการโทรทัศน์ ทั้ง 2 รายการ นำสารความรู้ที่ได้จากการชมรายการไปใช้ในชีวิตประจำวันทั้ง 2 รายการจึงมีประสิทธิผลต่อผู้ชมทั้งในด้านสารความรู้และการนำไปใช้ประโยชน์

ภัทธิดา พันธุมเสน (2537 : 32) ได้ศึกษาประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของนักเรียนโรงเรียนสตรีนันทบุรี พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับสื่อมวลชนในปริมาณที่สูงจำนวน 10 สื่อ จัดลำดับการเปิดรับมากที่สุด ตามลำดับดังนี้ โทรทัศน์วิทยุ หนังสือการ์ตูน เทปเพลง นิตยสาร นวนิยาย เกมส์ หนังสือพิมพ์ วิดีโอและภาพยนตร์ โดยเปิดรับเนื้อหาประเภทบันเทิงมากที่สุด รองลงมาคือประเภทข่าว ความรู้ ส่วนเนื้อหาประเภทบริการประชาชนนั้นนักเรียนไม่สนใจในการเปิดรับ และสุดท้ายคือ ความต้องการหลีกเลี่ยงจากสภาพความเป็นจริงชั่วขณะ

พาล์มกรีน เวนเนอร์ และเรย์เบิร์น (Palmgreen, Wenner and Rayburn. 1981 : 451-478) ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อเพราะประโยชน์ และความพึงพอใจในการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ โดยศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจ ในการชมโทรทัศน์ด้านการศึกษาในรัฐเคนทักกี ด้วยการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์จากกลุ่มตัวอย่างชายหญิง รวม 526 โดยวัดค่าความคาดหวังจากการดูโทรทัศน์ว่ารายการโทรทัศน์จะให้การผ่อนคลายความเครียด การเรียนรู้สิ่งต่างๆการใช้ประโยชน์ในการใช้สื่อสัมพันธ์การช่วยให้ลืมปัญหาต่างๆ เพื่อเป็นการฆ่าเวลา เพื่อเป็นการแก้เหงา และเพื่อความบันเทิง เขาพบว่า ความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้ชมมีความแตกต่างกันสูง

และมีความสัมพันธ์กันเชิงลบคือ ความคาดหวังสูง-ความพึงพอใจต่ำ หรือความคาดหวังต่ำ-ความพึงพอใจสูง

กรมประชาสัมพันธ์ และพัชนี เขยจรรยา (2540 : 84-85) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะคิด และความต้องการในการรับชมรายการโทรทัศน์และข่าวทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ศึกษากรณีประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 17 มิ.ย.-7 ก.ค. 2540 และกล่าวถึงเหตุผลในการเลือกรับชมรายการโทรทัศน์ไว้ดังนี้

1. รายการสารคดีภายในประเทศ มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ได้ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ได้รับความเพลิดเพลิน
2. รายการข่าวประจำวัน/รายการข่าว มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ได้ทราบได้รับรู้ข่าวสารเหตุการณ์ปัจจุบัน และความเป็นไปของบ้านเมือง
3. รายการกีฬา/ถ่ายทอดกีฬา มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ไม่มีโฆษณา ได้รับความเพลิดเพลิน ให้ความรู้ด้านกีฬา
4. รายการเพลง Smile TV มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ มีการจัดอันดับเพลงเป็นรายการเพลงที่ทันสมัย
5. รายการกรอกรองสถานี เหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ เนื้อหาสาระดี น่าสนใจ ได้ทราบข่าวสารบ้านเมือง
6. รายการเพื่อการศึกษา เหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ได้ทบทวนความรู้เพิ่มเติม ได้ข้อมูลอ้างอิงทางการศึกษา ได้ทราบแนวทางการศึกษา
7. รายการประกวดร้องเพลง/การแสดงคอนเสิร์ต/รายการเพลง มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ได้ดู มิวสิก วิดีโอ ได้รับความเพลิดเพลิน
8. รายการมอกรัฐสภา มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ได้ทราบความเป็นไปของบ้านเมือง ได้ทราบปัญหา และแนวคิดในการแก้ปัญหาทางการเมือง
9. รายการถ่ายทอดสดงานพิธีต่าง ๆ มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ได้รับรู้เรื่องราวต่างๆโดยละเอียด ได้ชมงานพิธีต่างๆในวันเวลาจริงทันเหตุการณ์
10. รายการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีเหตุผลส่วนใหญ่ที่ชอบคือ ได้รับรู้ถึงศิลปวัฒนธรรมของไทย เรื่องราวเกี่ยวกับเมืองไทยในอดีตน่าสนใจ

พรทิพย์ ท้วมเรงรัมย์ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนเพื่อความบันเทิงต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุม” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงลักษณะการใช้สื่อมวลชน ความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อมวลชน และบทบาทของสื่อมวลชนเพื่อความบันเทิงที่มีต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีลักษณะการใช้

สื่อมวลชนทุกประเภทที่ศึกษา คือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เทปเพลง การแสดงคอนเสิร์ต และภาพยนตร์ แต่นักศึกษาจะใช้เวลากับสื่อวิทยุมากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ ส่วนการเลือกรับเนื้อหาจากสื่อมวลชนจะขึ้นอยู่กับความพอใจและความต้องการของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งความต้องการและความพอใจของนักศึกษาก็คือ ความต้องการทางด้านอารมณ์ การผ่อนคลายความตึงเครียด และความต้องการได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อน มากกว่าความต้องการได้รับความรู้ที่จริงจัง ดังนั้น เนื้อหาที่นักศึกษานำไปเลือกรับจากสื่อมวลชนมากที่สุดจึงเป็นรายการเพลง มิวสิกวิดีโอ รายการปกิณกะบันเทิง และรายการเกมส์โชว์ ซึ่งความจริงก็มีได้ให้ความสนใจกับเนื้อหาที่ได้รับเท่าใดนัก แต่จะให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลคือผู้ดำเนินรายการและดารายอดนิยมมากกว่าและจะนำไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเพื่อน ส่วนบทบาทของสื่อมวลชนเพื่อความบันเทิงต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุม พบว่า มีบทบาท 2 ประเภทคือ บทบาทในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน และบทบาทในการสร้างความเป็นปัจเจกบุคคลในการใช้สื่อสารมวลชนเพื่อความบันเทิง

ศรีศรินทร์ อาภากุล (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับรายการ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจรายการ “ถอดรหัส” ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การเปิดรับรายการ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจรายการ “ถอดรหัส” ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับรายการกับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ และเปรียบเทียบการเปิดรับ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อรายการ “ถอดรหัส” ของประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 402 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว โดยวิธีการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้วิธีการทางสถิติ t-Test การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของ Scheffe’ การคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ Pearson ซึ่งประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC ผลการวิจัยพบว่า

1. การเปิดรับรายการ “ถอดรหัส” มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อรายการ
2. ความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากรายการ
3. ลักษณะประชากรทางด้านระดับการศึกษา และรายได้มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับรายการ
4. ลักษณะประชากรทางด้านระดับการศึกษา และรายได้มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อรายการ

วรินทร์ ศรีราษฎร์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับข่าวสาร ความคาดหวัง การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีต่อหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหง” ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหง โดยการอ่านข่าวรามคำแหงทุกฉบับ มีจำนวน 157 คน เนื้อหาที่กลุ่มตัวอย่างอ่านมากที่สุดคือ ปฏิทินการศึกษา มีจำนวน 299 คน สาเหตุที่อ่านเพราะต้องการทราบข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนวิชาต่างๆมีจำนวน 293 คน และกลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหงมากที่สุดมีจำนวน 290 คน กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหงเกี่ยวกับข่าวการสอบมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 มีความพึงพอใจในเนื้อหาของปฏิทินการศึกษามากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 และมีความคาดหวังจากหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหง ในเรื่องของการแจ้งข่าวเกี่ยวกับการสอบของกระบวนวิชามากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศและภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ คณะที่เข้าศึกษา การมาเรียน และปีที่เข้าศึกษา มีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ความคาดหวัง และความพึงพอใจจากการอ่านหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหงของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก ($r = .641$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการอ่านหนังสือพิมพ์ข่าวรามคำแหงของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก ($r = .600$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ชิบ จิตนิยม (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ความต้องการข่าวสาร การใช้ประโยชน์ ความพึงพอใจของกลุ่มประชากรผู้ใช้บริการเคเบิลทีวี : ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกของบริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล บรอดคาสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (ไอซีบี)” ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังสูงในองค์ประกอบต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้
  - 1.1 เพื่อการติดตามข่าวสาร
  - 1.2 เพื่อการแนะนำพฤติกรรมและการตัดสินใจ
  - 1.3 การผ่อนคลายอารมณ์
  - 1.4 การสนับสนุนความคิด หรือการเสริมสร้างความเชื่อ
  - 1.5 เพื่อการสนทนากับผู้อื่น
2. การศึกษาเป็นตัวแปรทางคุณลักษณะของประชาชนเพียงตัวที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับชมรายการของไอพีซีเคเบิลทีวีของกลุ่มตัวอย่าง
3. เมื่อจัดลำดับปัจจัยทางด้านความคาดหวังผลตอบแทนในการรับชมรายการของไอพีซีเคเบิลทีวี ที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มตัวอย่างมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้

- 3.1 เพื่อนำไปสนทนากับผู้อื่น
- 3.2 เพื่อติดตามข่าวสาร
- 3.3 เพื่อผ่อนคลายอารมณ์
- 3.4 การสนับสนุนความคิด หรือการเสริมย้ำความเชื่อ
- 3.5 เพื่อการแนะนำพฤติกรรมและช่วยการตัดสินใจ
4. เหตุผลสำคัญในการตัดสินใจเป็นสมาชิก หรือติดตามรับชมรายการของไอพีซีเคเบิลของกลุ่มตัวอย่างคือ
  - 4.1 มีรายการที่น่าสนใจให้เลือกชมมาก
  - 4.2 เสริมโอกาสรับชมข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์
  - 4.3 เบื่อโทรทัศน์ปกติ

ศุภวารรณ จรุงฤทธิ (2538 : 39) จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การอ่านหนังสือพิมพ์ การรับฟังวิทยุ และการรับชมโทรทัศน์ของแต่ละบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับเหตุผล 6 ประการคือ

1. เพื่อต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) โดยติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตการณ์รอบตัวที่จะได้รู้ว่าอะไรกำลังเกิดขึ้น เพื่อให้ทันเหตุการณ์ ทันสมัย และเรียนรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ควรรู้
2. เพื่อต้องการคำแนะนำ (Guidance) ในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องและช่วยในการตัดสินใจในแต่ละวัน เพื่อความอยู่รอดในระบบของสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่
3. เพื่อนำเอาไปใช้ในการสนทนา (Participated communication)
4. เพื่อความตื่นเต้น (Excitement) เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นด้วย
5. เพื่อเสริมความคิดเห็น (Reinforcement) ช่วยเสริมความคิดเห็นให้มั่นคงยิ่งขึ้น หรือช่วยสนับสนุนการตัดสินใจที่ได้กระทำลงไปแล้ว
6. เพื่อความบันเทิง (Entertainment) เพื่อความเพลิดเพลิน รวมทั้งการผ่อนคลายอารมณ์ (Emotional release)

รักชนก ธนาคุณ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาสัมพันธน์จังหวัดต่อการรับชมข่าวทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 : ศึกษากรณีการข่าวช่วยชาวบ้าน” ผลการศึกษาพบว่า

1. ประชาสัมพันธน์จังหวัดในการศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 41-50 ปี มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรีมีความถี่ในการรับชมรายการข่าวช่วยชาวบ้าน

สัปดาห์ละ 5-6 ครั้ง ตั้งใจชมตั้งแต่ต้นจนจบข่าว โดยมีระยะเวลาที่ติดตามชมมาประมาณ 5-6 เดือนแล้ว

2. ความพึงพอใจต่อการรับชมรายการข่าวช่วยชาวบ้านทั้ง 3 ด้าน จะอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง โดยมีความพึงพอใจในด้านคุณค่ารายการ มากที่สุด รองลงมาคือด้านเนื้อหาสาระ และองค์ประกอบรายการ

3. ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของการประชาสัมพันธ์จังหวัดต่อการรับชมรายการข่าวช่วยชาวบ้านคือ ระดับการศึกษา และลักษณะการรับชม ในขณะที่เพศ อายุ สถานภาพสมรส รายได้ ความถี่ในการรับชม และระยะเวลาในการติดตามชมไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ

อิสราพร ทองอุไร (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของผู้ผลิตรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับบทบาทของสื่อโทรทัศน์ต่อการพัฒนาสังคม” จากการศึกษากับประชากรที่เป็นผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ที่มีตำแหน่ง ตั้งแต่ระดับผู้ควบคุมการผลิต ผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์มีทัศนคติเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์ที่มีคุณภาพว่า ควรเป็นรายการที่ให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้แก่ประชาชน เพื่อให้ความรู้สามารถนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ปฏิบัติได้จริง ด้านบทบาทสื่อโทรทัศน์ต่อสังคม ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์มีทัศนะว่า ปัจจุบันสื่อโทรทัศน์มีบทบาทต่อสังคมมากในทุกๆด้าน สามารถชักจูงชี้นำ ความประพฤติผู้ชมได้ สามารถให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความบันเทิง เป็นกระบอกสะท้อนปัญหาและสถานะของสังคม แนวโน้มของบทบาทของผู้ผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการพัฒนาสังคมในอนาคตผู้ผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการพัฒนาสังคมในอนาคตผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ให้ทัศนะว่าน่าจะมีบทบาทมากขึ้น เนื่องจากบุคลากรทางด้านโทรทัศน์จะเล็งเห็นความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อการพัฒนามากขึ้น

เมื่องยศ จันทรมหา (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงความคาดหวัง และความพึงพอใจต่อประโยชน์จากรายการโทรทัศน์รายการมันนี่ทอล์ค โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 40 คน ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังต่อประโยชน์จากรายการ และมีความพึงพอใจต่อประโยชน์จากรายการระดับสูง ส่วนตัวแปรทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ การศึกษารายได้ อาชีพ ลักษณะการลงทุน ไม่มีความสำคัญกับความคาดหวังต่อประโยชน์จากรายการ ความถี่ในการรับชมรายการ และความพึงพอใจต่อประโยชน์จากรายการ ยกเว้นอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการรับชมรายการ นอกจากนี้พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังกับความถี่ในการรับชมรายการ ความถี่ในการรับชมกับความพึงพอใจที่ได้รับ และความคาดหวังกับความพึงพอใจที่ได้รับ

นิลาวัณย์ พาณิชย์รุ่งเรือง (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความน่าเชื่อถือและความพึงพอใจที่มีรายการข่าวภาคค่ำทางโทรทัศน์ทั้ง 5 ช่อง (3,5,7,9,11) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างชอบชมรายการข่าวภาคค่ำของช่อง 7 มากที่สุด คือร้อยละ 66.5 รองลงมาคือ ช่อง 3 ร้อยละ 25.3 ช่อง 5 ร้อยละ 4.2 ช่อง 9 ร้อยละ 3.5 และช่อง 11 ร้อยละ 0.5 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อความเชื่อถือและความพึงพอใจที่มีต่อรายการข่าวภาคค่ำ ในขณะที่อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อความน่าเชื่อถือ แต่ไม่มีผลต่อความพึงพอใจ

พัชรินทร์ เสวตสุทธิพันธ์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกรับชมรายการข่าวโทรทัศน์ของผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานคร และปริณทผล การวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจข่าวสารจากรายการข่าวโทรทัศน์ และมีความต้องการข่าวสารจากรายการข่าวโทรทัศน์เป็นประจำทุกวัน โดยข่าวสารที่จำเป็นต้องใช้ 5 อันดับแรกคือ ข่าวการเมือง ข่าวสังคม ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวต่างประเทศและข่าวกีฬา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเชื่อถือข่าวโทรทัศน์ แต่มีความเห็นว่า ควรปรับปรุงรายการข่าวโทรทัศน์ให้ดีขึ้น ทั้งด้านเนื้อหาของข่าว ประเภทและปริมาณ วิธีการนำเสนอ ตลอดจนการอ่านข่าวของผู้ประกาศข่าวให้ถูกต้อง ชัดเจน ตามหลักภาษาไทย สถานีวิทยุโทรทัศน์ที่กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า นำเสนอข่าวในประเทศให้ดีที่สุด คือ สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 รองลงมาคือ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 และสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ส่วนพฤติกรรมการรับชมรายการข่าวโทรทัศน์นั้น กลุ่มตัวอย่างจำนวน 211 คน รับชมรายการไม่เป็นประจำทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 50.6 ส่วนอีก 49.4 ชมเป็นประจำทุกวัน สาเหตุที่ไม่สามารถชมข่าวได้ทุกวัน เนื่องจากเดินทางกลับบ้าน ถึงบ้านไม่ทันเวลาการนำเสนอข่าว ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระดับรายได้) ที่แตกต่างกัน มีความต้องการข่าวสารจากรายการโทรทัศน์เป็นประจำทุกวันไม่แตกต่างกัน

อรพรรณ วิจักขณะ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปิดรับและการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ เพื่อทราบความสนใจ ความชื่นชอบต่อเนื้อหาของสื่อมวลชน การใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆพบว่า นิสิตนักศึกษาอ่านหนังสือพิมพ์เพราะต้องการทราบข่าวสาร และเชื่อเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวัน บางส่วน ส่วนการชมรายการโทรทัศน์จะเป็นไปเพื่อความสนุกเพลิดเพลิน และเพื่อติดตามรายการที่ชื่นชอบ นอกจากนี้พบว่า นิสิตนักศึกษาได้มีการนำเนื้อหาจากสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์

รายวัน วิทย์ โทรทัศน์ มาเป็นหัวข้อในการสนทนากับเพื่อนอยู่เสมอ และสื่อมวลชนเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความคิดเห็น และพฤติกรรมในระดับพอสมควร

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลูว์ (Lull. 1982 : 397-409) ได้ทำการวิจัยในเรื่องการใช้โทรทัศน์ของสังคม มีพื้นฐานอยู่ที่การสังเกต การมีส่วนร่วมของการใช้สื่อภายในครอบครัว เขาได้ยืนยันว่า มันได้สร้างความสัมพันธ์อันดีจากสื่อโทรทัศน์ เขาได้เสนอกรอบการทำงานที่มีประโยชน์ และได้นำเสนอรูปแบบ 5 รูปแบบไว้สำหรับใช้คือ

1. โครงสร้าง หมายถึง การใช้สื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน รูปแบบทั่วไปของกิจกรรมและการสนทนา เป็นต้น
2. หัวข้อเรื่องที่สัมพันธ์กันเปรียบเสมือนการแลกเปลี่ยนหน้าที่ของการใช้สื่อ สื่อจะสร้างข้อมูลพื้นฐานให้เพื่อใช้ในการสนทนา ไม่ว่าจะเป็นหัวเรื่อง หรือภาพที่แสดงให้เห็น และเป็น การนำแนวความคิดมารวมอยู่ในที่เดียวกัน
3. การแบ่งแยกหรือการหลีกเลี่ยง หมายถึง สื่อเป็นเครื่องมือที่จะหลีกเลี่ยงการติดต่อกัน ทางกายภาพ และทางคำพูด แต่ก็ให้ประโยชน์แก่ผู้รับ เนื่องจากสื่อมีหน้าที่ในการเพิ่มความสัมพันธ์ ในครอบครัว และลดความตึงเครียด
4. การเรียนรู้เรื่องภายในสังคม มีเรื่องหลัก ๆ สำคัญที่จะต้องทำในหลายแง่มุมเพื่อให้ รวมกันเป็นสังคมเดียวกัน
5. ศักยภาพหรือการครอบงำจะต้องทำทางด้านบทบาทของการกระตุ้น ความเที่ยงตรง หากมีการโต้แย้งกัน การเสนอแนะการเป็นผู้นำทางความคิด หรืออาจจะเกิดความคิดทางด้านข่าวมาก่อนเป็นอันดับแรก และมีเรื่องอื่น ๆ ตามมา

ชอย และ เบคเกอร์ (Choi and Backer. 1987 : 267-291) ศึกษาพบว่าแรงงูใจที่ต่างกัน นำไปสู่พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนที่แตกต่างกัน แรงงูใจดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ แรงงูใจเพื่อแสวงหาความเพลิดเพลินและแรงงูใจเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง ชอย และ เบคเกอร์ ใช้คำว่าแรงงูใจในความหมายของความพึงพอใจที่คนเราแสวงหา โดยอธิบายว่า “แรงงูใจ” เป็นแนวคิดรวบยอด หรือแนวคิดโดยสรุปที่ครอบคลุมทั้งการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศจะเห็นได้ว่า รายการโทรทัศน์ทุกประเภทมีอิทธิพลต่อผู้ชม โดยเฉพาะรายการสอนภาษาทำให้คนเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีของเจ้าของภาษานั้นๆอย่างถูกต้องและสามารถติดต่อสื่อสารในในแง่มนุษย์สัมพันธ์และการสื่อสารด้านต่าง ๆ ในฐานะผู้วิจัยเป็นผู้ผลิตรายการสอนภาษาอังกฤษจึงต้องการทราบแนวความคิดและความต้องการของผู้ชมรายการเพื่อพัฒนารายการให้มีคุณภาพต่อไป